

”TILSTÅELSESRABATT” – LOV, TEORI OG PRAKSIS OM STRL. §59, 2. LEDD.

Tilståelsens betydning for utmålingen av strafferabatt.

Kandidatnummer: 426

Veileder: Helene Elness

Leveringsfrist: 020506

(* regelverk for spesialoppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/utf-forskr-vedlegg-i.html>

regelverk for masteroppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/master/eksamensforskrift/kap6.html>)

Til sammen 17007 ord

18.06.2006

Innholdsfortegnelse

1	<u>INNLEDNING</u>	1
	1.1 Presentasjon av tema og avgrensning	1
	1.2 Rettskildesituasjonen	8
2	<u>TILSTÅELSESRABATT- FØR OG NÅ</u>	10
	2.1 Rettstilstanden før lovendringen	10
	2.2 Hensyn og formål med lovendringen	12
3	<u>LOVTOLKNINGSSPØRSMÅL</u>	19
	3.1 "Uforbeholden tilståelse"	20
	3.2 "skal retten ta dette i betraktning"	25
	3.3 Kan retten nedsette straffen?	27
4	<u>TILSTÅELSE UTOVER EGEN SKYLD</u>	29
5	<u>STRAFFEUTMÅLINGEN</u>	31
	5.1 Den materielle virkning	34
	5.2 Den prosessuelle virkning	35
	5.3 Hvordan utmåles rabatten?	38

5.4 Strafferabattens mulige følger	48
6 ET PROBLEMPERSPEKTIV	51
7 KONKLUSJON	61
8 LITTERATURLISTE	65

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema og avgrensning

Temaet for denne spesialoppgaven er plassert inn under emnet strafferett og da med utgangspunkt i lov av 1902-05-22-10, den Almindelig borgerlig Straffelov.(Heretter kalt strl.) Som allerede angitt i presentasjonens overskrift er strl. §59 sentral i fremstillingen, som peker i retning av straffeutmålingen og tilståelsen som et moment i denne.

Kriminaliteten i Norge har i løpet av de siste 2-3 tiår blitt mer avansert og hardere virkemidler tas i bruk ved utøvelsen av denne. Kriminelle bruker fagekspertise i sin planlegging og stadig nye metoder benyttes for å unngå avsløring. Dette gjelder spesielt innenfor økonomisk- og organisert kriminalitet som menneskesmugling, sedelighets- og narkotikasaker. Forbrytelsene foregår gjerne på tvers av landegrensene, noe som gjør etterforskning mer vanskelig.

Det som kjennetegner denne form for kriminalitet er at den er vanskelig å oppdage, vanskelig å bekjempe og etterforskning på området krever store ressurser. Ressurs- og tidsbruken forplanter seg gjennom hele straffesakskjeden og fører til en ansamling av straffesaker hos politi- og påtalemyndighet i påvente av fullstendig etterforskning.

Videre blir tiden tilbrakt i varetekt forlenget til ugunst for mistenkte og køene for behandling i domstolene øker.

I juni 1999 etablerte Justis- og politidepartementet et eget prosjekt om hurtigere straffesaksavvikling¹. Et av flere forslag fra dette prosjektet var å foreta en endring av straffeloven §59.

¹ Se Ot.prp.nr.81 (1999-2000) pkt. 2.3

Endringen skulle legge forholdene til rette for at tilståelser og andre forklaringer som i vesentlig grad bidro til å oppklare saken, skulle få økt vekt i straffutmålingen. Dette skulle igjen lette etterforskningen og gi prosessøkonomisk gevinst.

Ved endringslov 2. mars 2001 nr 7 ble endringen innført med et nytt annet ledd i strl. §59., som lyder:

”Har siktede avgitt en uforbeholden tilståelse, skal retten ta dette i betraktning ved straffutmålingen. Retten kan nedsette straffen under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart”.

Endringen trådte i kraft straks.

Kort om hva ordningen med ”tilståelsesrabatt” innebærer?

”Tilståelsesrabatt” er et moment i formildende retning som eventuelt manifesterer seg på tidspunktet for straffutmålingen.

Altså; en siktet eller tiltalt som bidrar til å oppklare saken, hjelper til å gjøre etterforskning enklere for politiet, åpner for en forenklet rettergang og dermed ”sparer” ressurser og gjør hverdagen lettere for offeret, kan få en mildere behandling i straffutmålings- sammenheng.

Men det er ingen automatikk i dette. Dette momentet er bare ett av flere momenter som tas hensyn til i en totalvurdering, når straffutmålingen foretas.

Muligheten til å få ”Tilståelsesrabatt” direkte etter §59 2. ledd er knyttet til egen sak, altså de(t) forhold vedkommende står under tiltale for i straffesaken. Dette betyr at tiltalte må tilstå egne forhold, uten forbehold, en såkalt ”uforbeholden tilståelse”.

Og hva innebærer en uforbeholden tilståelse?

Kravet til en "uforbeholden tilståelse" betyr at forklaringen må dekke både de objektive og de subjektive vilkår for straff. Det gis en nærmere redegjørelse for en uforbeholden tilståelse og forklaringer om andre forhold og om andre saker som en utvidelse av "uforbeholden tilståelse" senere i fremstillingen² under punkt 3.1.

Siktemålet med denne presentasjonen er å se nærmere på og å undersøke tilståelsesrabatt som et moment som kan gjøre seg gjeldende i straffeutmålingen og hvordan en rabatt utmåles på bakgrunn av tilståelsens betydning i den enkelte sak. I denne fremstillingen vil "tilståelsens betydning", si den materielle- og prosessuelle virkningen tilståelsen har gitt.

Problemstilling:

Hvordan differensieres strafferabatten etter tilståelsens betydning?

Altså, hvilken betydning har tidspunktet for når en tilståelse fremsettes og tilståelsens betydning, når strafferabatten utmåles?

Valget av tema for oppgaven er basert på interessen for det potensialet for strafferettspleien som ligger i økt fokusering på bruken av tilståelser og andre forklaringer til oppklaring og avvikling av straffesaker. Siden lovendringen er relativt ny og rettskildene som tas i betraktning på området det samme, gjør dette sitt til at det er interessant å se nærmere på hvordan lovgiver kan ha ment at bestemmelsen skal brukes i praksis, på de forskjellige stadiene i en straffesak.

Utgangspunktet fra lovgivers side var at det skulle legges økt vekt på tilståelser i de alminnelige sakene³, og at ordningen først og fremst tok sikte på nettopp disse.

² Mer om det materielle ifm. "uforbeholden tilståelse" i punkt 5.1

³ Se Ot.prp.nr.81 (1999-2000), Til lovforslagets del I - endringene i straffeloven til §59.

Praksis siden lovendringen har vist at økt vekt på tilståelser også i de mer alvorlige sakene har båret frukter med hensyn til sakens oppklaring.

Tilståelsesrabatt er også et høyaktuelt tema som har vært oppe til debatt i forbindelse med straffesaker som Munch- saken og senere også i ”Nokas-” saken.

Disse sakene viser også sondringen mellom uforbeholden tilståelse og tilståelse utover egen skyld. Mer om disse sakene og tilknytningen til ordningen med tilståelsesrabatt gis under punkt 5.3, *Hvordan utmåles rabatten?*.

Av hensyn til presentasjonens tema og begrensninger med hensyn til plass og tid, vil presentasjonen ikke inneholde en uttømmende oversikt over hvor ofte ordningen har vært brukt fra lovendringen i 2001 og til i dag.

Derimot er det grunn til å se nærmere på en undersøkelse foretatt av

Domstolsadministrasjonen i april 2004. I undersøkelsen ble spørsmålet om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser grundig utredet⁴.

Domstolsadministrasjonen foretok undersøkelsen på oppfordring fra Justisdepartementet som ønsket en evaluering av lovendringen. Evalueringen gikk senere inn som en del i departementets arbeid med proposisjon om ny straffelov⁵.

Undersøkelsen omfattet utvalgt domstolspraksis fra tre instanser og en spørreundersøkelse av dommere i tingrettene og lagmannsrettene. Vedrørende utvalg og metode for øvrig, vises det til undersøkelsen.

I forarbeidene til lovendringen⁶ anførte en arbeidsgruppe i Justisdepartementets prosjekt for hurtigere straffesaksavvikling, at det i praksis ikke var noen særlig forskjell mellom den straffen som ble idømt i en tilståelsessak i forhørsretten, sammenlignet med en tilsvarende

⁴ Se Domstolsadministrasjonens rapportserie 2/2004 - Tilståelsesrabatt

⁵ Mer om ny straffelov i fremstillingen hvor dette faller naturlig, ellers under punkt 3.0

⁶ Se Ot.prp.nr.81 (1999-2000)

sak for tingretten, hvor gjerningsmannen ikke hadde tilstått.

Undersøkelsen viser at tallet på straffesaker som er tilståelsessaker generelt har gått ned etter lovendringen i 2001, og at tallet på straffesaker som er meddomsretts- saker har gått opp. Det hevdes i undersøkelsen at det spesielt i tingrettene, (som forhørsrett) gis for sjelden og for lite rabatt, i de mindre alvorlige sakene med det resultat at domfelte ikke har noe incitament for å velge tilståelsesdom fordi belønningen i form av kortere straff gis for sjeldent.

Resultatene fra undersøkelsen ser altså ut til å bekrefte anførselen arbeidsgruppen fremsatt før lovendringen.

Med hensyn til antall tilståelsessaker og meddomsrettssaker, vises det i undersøkelsen til viktigheten av påtalemyndighetens- og forsvarernes rolle. Rollen disse aktørene spiller er særlig viktig på et tidlig stadiet i en straffesak, med hensyn til den informasjonen som blir gitt til mistenkte eller siktede.

Mistenkte eller siktede vil foreta sin avgjørelse, om hvordan å forholde seg videre, på bakgrunn av tilgjengelig informasjon, og da er det nødvendig at informasjon om rekkevidden av §59 2. ledd er formidlet.

Så hvilke fordeler og ulemper kan sies å ligge i ordningen for partene?

Først er det en reell mulighet for de som er mistenkt til å forsøke ved en tilståelse å redusere sin egen straff.

Men er bevisene få og saken mot vedkommende dårlig underbygget, kan det mest rasjonelle være å ikke bidra til egen straffeforfølgelse ved å bidra med informasjon, og heller satse på ikke å bli dømt. Er det for eksempel flere tiltalte i samme sak, og en tiltalt ikke vet om den andre vil komme til å tilstå, kan det være fordelaktig å være tidligst ute med sin tilståelse for dermed å vise størst vilje til å oppklare saken.

For politi- og påtalemyndighet innebærer en tilståelse ofte besparelser i form av etterforskning og saksforberedelse. Nå skal jo både elementer som taler for og imot

straffeskyld etterforskes av politiet, så en tilståelse innebærer ikke at saken kan avsluttes uten videre. Ut i fra et ressurs- forbruks perspektiv for straffeforfølgelsen her til lands innebærer den uforbeholdne tilståelsen (styrket av øvrige beviser i saken) en vesentlig innsparing med hensyn til iretteføringen av straffesaker. Forenklet rettergang eller summarisk pådømmelse krever mindre tid og involverer færre årsverk⁷.

Fornærmede eller pårørende, spesielt i drapssaker, er en part som ofte vil ha mye igjen for at gjerningsmannen tilstår. En erkjennelse fra gjerningsmannen kan være en hjelp for fornærmede eller pårørende til å få en avklaring og avslutning i saken⁸.

Utgangspunktet for ordningen med tilståelsesrabatt, er at det er en mulighet som alle kriminelle skal tilbys.

I forarbeidene⁹ sies følgende om bestemmelsens omfang og rekkevidde;

” Plikten til å ta i betraktning at den siktede har tilstått, skal gjelde uansett hvilket straffebud det dreier seg om, og uansett hvor grov overtredelsen er”.

Regelen gjelder altså generelt i alle tilfeller. Men kan den være like aktuell ved alle typer lovbrudd? Det vil ikke gjøres noen oppramsing her, men det kan antydes at i for eksempel saker om promillekjøring hvor blodprøve er tatt, vil en tilståelsesrabatt ikke være like aktuell å påberope seg. Det blir avgjørende hva slags bidrag som tilbys gjennom tilståelsen.

⁷ Se strprl. §248 om tilståelsesdom.

⁸ Se mer om hensynet til fornærmede i punkt 2.2

⁹ Se Ot.prp.nr.81 (1999-2000).

I fremstillingen avgrenses det mot forenklet rettergang som prosessordning, jfr. Lov om rettergangsmåten i straffesaker, Straffeprosessloven § 248, (heretter kalt strprl.). Dette med unntak av forståelsen av ”uforbeholden tilståelse”¹⁰.

Tilståelser utover egen skyld ansees som en naturlig del av fremstillingen, som beslektet ulovfestet rett.

Den videre fremdriften i presentasjonen starter med en kortfattet oversikt over rettskildesituasjonen i punkt 1.2.

Under punkt 2.0, *Tilståelsesrabatten før og nå*, behandles først *Rettsstilstanden før lovendringen* i punkt 2.1, hvor det gis en oppsummering av gjeldende rett før 2. mars 2001 med tanke på ”tilståelsen”.

Deretter gis en redegjørelse av de hensyn og formål som ligger til grunn for lovendringen i punkt 2.2, *Hensyn og formål med lovendringen*.

Så følger en punkt 3.0 med en fremstilling av *Strl. §59 2. ledd, ordlyden, De Lege Lata*, med en nærmere redegjørelse for bestemmelsens bestanddeler i punktene 3.1 ”*Uforbeholden tilståelse*”, ”*Skal retten ta dette i betraktning*” i punkt 3.2 og til sist punktet 3.3 *Kan retten nedsette straffen?*

Punkt 4.0 behandler *Tilståelse ut over egen skyld*, separat som et aspekt ved siden av den lovfestede ordningen.

I punkt 5.0, *Straffeutmålingen*, behandles i første halvdel de virkninger en tilståelse kan medføre i en straffesak, ved *Den materielle virkning*, i punkt 5.1 og *Den prosessuelle virkning* i punkt 5.2.

Deretter i andre halvdel følger *Hvordan utmåles rabatten?* i punkt 5.3, som omhandler de

¹⁰ Se mer om dette i punkt 3.1.

momenter som legges til grunn og vektet for å komme frem til riktig utmålt rabatt i det enkelte tilfellet. Det blir vist hvordan straffeutmålingen har vært gjort i praksis og hva en tilståelse etter strl. §59 2. ledd innebærer.

Punkt 5.4, *Strafferabattens mulige følger*, viser hvilke alternativ som ligger for domstolene i en tilståelses- sak og spørsmål knyttet til rabattens riktige størrelse.

I punkt 6.0 *Et problemperspektiv*, drøftes noen sentrale spørsmål som omgir bestemmelsen, ut ifra et vidt praktisk problemperspektiv. Noen spørsmål som vil tas opp er forholdet til EMK, mulige likhetstrekk til et aspekt ved et utenlandsk strafferettssystem, kjent som ”plea- bargaining” og rettssikkerhets- spørsmål som ordningen med tilståelsesrabatt reiser.

Avslutningsvis vil fremstillingens punkt 7.0, *Konklusjon*, være et avsnitt De Lege Ferenda.

Punkt 8.0 utgjør oversikten over litteratur brukt i fremstillingen, *Litteraturliste*.

1.2 Rettskildesituasjonen

Siden lovendringen fortsatt er relativt ny, er temaet forholdsvis lite omtalt i teorien . Derimot er det en god del rettspraksis på området, særlig når man ser på praksis fra alle tre instanser samlet.

Som utgangspunkt for denne fremstillingen har lovteksten og forarbeidene gitt rammen for drøftelsene. Forarbeider som ligger til grunn for lovendringen og som er brukt som bakgrunn for tolking i fremstillingen, er henholdsvis Ot.prp.nr. 81 (1999-2000) og Innst. O. nr. 45 (2000-2001). De gir god anvisning på hvordan bestemmelsen er ment å skulle forstås og

implementeres.

Utover dette har dommer fra Høyesterett vært benyttet som illustrasjoner og eksempler på hvordan ordningen er å forstå ut i fra et praktisk perspektiv, i tillegg til uttalelser om kjernesporsmål som behandles i fremstillingen.

I forbindelse med den rettspraksis som har vært brukt, har det i fremstillingen i all hovedsak vært brukt dommer fra Høyesterett, med noen unntak hvor underrettsavgjørelser har vært referert.

Dette kan langt på vei forklares med bestemmelsens virksomhet i tid så langt og videre de uttalelser Høyesterett har kommet med om prinsipielle spørsmål.

Utover rettspraksis har Riksadvokatens rundskriv, fra 2005, vært brukt som kilde i forbindelse med forståelsen av bestemmelsen, og hvordan synliggjøringen av denne vektlegges i praksis i straffesakskjeden.

For å vise sammenhengen mellom bestemmelsens tiltenkte virkning i praksis og den konkrete bruken etter lovendringen i 2001, har Domstolsadministrasjonens undersøkelse i fra 2004 vært en kilde. Undersøkelsen har vist hvordan domstolene har brukt ordningen, og da med vekt på Høyesteretts bruk av bestemmelsen.

2 Tilståelsesrabatt- før og nå

2.1 Rettstilstanden før lovendringen

Ordet "tilståelsesrabatt" og betydningen av §59 2. ledd sånn den lyder i dag, er nytt etter endringsloven fra 2001. Det at en tilståelse kan få betydning som et moment i formildende retning i straffeutmålingen er derimot ikke nytt, så lovendringen innebærer derfor en lovfesting av tidligere ulovfestet rett.

Som eksempel fra tidligere praksis vises det til Rt. 1999 s 1895. Dommen handlet om sedelighetsforbrytelser med misbruk av barn. Høyesterett uttaler dette om tilståelsen;

"Jeg nevner domfeltes tilståelse, som i vesentlig grad har bidratt til å oppklare saken, med den følge at overgrepene ikke kan trekkes i tvil".

I dommen ble domfeltes anke tatt til følge og Høyesterett reduserte domfeltes straff fra tre år og seks måneder til to år og seks måneder fengsel.

Videre i Rt. 2000 s. 31, som gjaldt flere grove ran med våpen. I dommen kommenterer Høyesterett tilståelsen på denne måten;

"Jeg er enig med lagmannsretten i at domfeltes tilståelser i dette tilfellet bør tillegges ikke ubetydelig vekt ved straffutmålingen."

Domfeltes anke ble forkastet, og dette fordi Høyesterett mente at domfeltes tilståelse i tilstrekkelig grad var belønnet sånn som straffen allerede var utmålt.

Høyesterett har i rettspraksis fra før lovendringen i 2001, vist at tilståelser kan tillegges vekt

i formildende retning i straffeutmålingen og også vist hvilken vekt den kan tillegges¹¹. De samme hensynene lagmannsretten og igjen Høyesterett la vekt på i dommen, nevnes også i forarbeidene¹² til straffeloven § 59 2. ledd, som tyder på at disse fortsatt er relevante. Hvilke momenter som vektlegges vises videre i senere praksis, for eksempel i dom fra Høyesterett, Rt. 2002 s. 473. Dommen gjaldt innførsel av narkotika, og en av de to tiltalte hadde valgt å avgi en uforbeholden tilståelse.

Høyesterett kommenterte tilståelsen på denne måten:

”B la kortene på bordet i annet avhør etter at han var tatt. Dette var i starten av etterforskningen. Forklaringen har hatt betydning både for gjennomføringen av etterforskningen og for den bevisføring som var nødvendig ved behandlingen av saken for retten.

De hensyn som ligger bak straffeloven §59 annet ledd, slår langt på vei til her, og det at han ga denne forklaringen, må tillegges vekt i hans favør ved straffutmålingen.

Hertil kommer at han også har gitt opplysninger for etterforskningen av en annen narkotikasak”. (Min understrekning)

Dommen viser momentene som tas i betraktning og at tilståelser kan føre til kortere straffer, hvor gjerningsmannen velger å tilstå på et tidlig tidspunkt.

I dommen går Høyesterett også et stykke på vei for å synliggjøre tilståelsens virkning ved straffeutmålingen. (Synliggjøring av ordningen er essensielt overfor publikum så vel som for mistenkt og forsvarer¹³.)

En tilståelse kunne tjene som en formildende omstendighet altså, både før og etter lovendringen, men var betydningen av en tilståelse den samme før som etter lovendringen? Det ville være for tid- og plasskrevende i denne fremstillingen å gi et fullstendig bilde av

¹¹ Se Domstolsadministrasjonens undersøkelse.

¹² Se Ot.prp.nr.81 (1999-2000)

¹³ Mer om synliggjøring under punkt 5.0

tilståelsens vekt før og nå, men det skal likevel gis et eksempel fra praksis, basert på gjeldende rett før lovendringen.

Et eksempel til illustrasjon er en dom i Høyesterett fra 1995, (Rt. 1995 s. 238). Dommen gjaldt narkotika- forbrytelser og befatning med et stort kvanta. De domfelte hadde avgitt en tilståelse straks etter at de ble pågrepet, og Høyesterett sa dette om tilståelsen;

”Den bistanden de to domfelte - og da i særlig grad A - har ydet politiet, har, slik jeg ser det, vært av usedvanlig karakter, og den har fått meget stor betydning for etterforskningen”.

Videre sier Høyesterett;

”Etter mitt syn må de domfeltes bistand til politiets etterforskning i dette tilfellet tillegges betydelig vekt ved straffutmålingen.”

De domfelte fikk redusert straff, (fra 12 til 11 år) som resultat av tilståelsen de ga, samt utfyllende informasjon de hadde bidratt med som til sammen ble vektlagt i formildende retning under straffutmåling.

Det kan kanskje antydes at, hvis denne dommen hadde vært avsagt på bakgrunn av dagens rettstilstand, hadde reduksjonen kanskje vært noe høyere. Dette kan ihvertfall antydes som et mulig resultat. Jfr. Fremstillingens punkt 4.2, *Hvordan utmåles rabatten?*

2.2 Hensyn og formål med lovendringen

Da lovendringen kom i 2001 var innebar det en lovfesting av et ”tvungen” straffutmålingsmoment. Det var en del motforestillinger mot å lovfeste vekten av ett enkeltstående straffutmålingsmoment og det ble argumentert mot lovfestingen med bakgrunn i at ordningen kunne svekke straffens preventive funksjon.

Det er ikke vanlig praksis for lovgiver å fastsette momenter for straffeutmåling på denne måten, men det er likevel kjent fra tidligere ved for eksempel rettsvillfarelse. Det å veie momentene opp mot hverandre i straffeutmålingen har alltid vært dommerens ubestridte prerogativ. Og det er det fortsatt, siden lovendringen ikke betyr annet enn at dommeren nå skal "ta i betraktning" en tilståelse under straffeutmåling¹⁴.

Det var altså ikke en innsnevring av dommerens kompetanse, bare en lovfesting av tidligere praksis.

Hva var så formålet med lovendringen?

Et av de viktigste formålene med lovendringen var å få til en hurtigere straffesaksavvikling. Som lovformålet ga uttrykk for, skulle dette oppnåes ved en økt bruk av ordningen. Ved å stimulere til og å øke antallet tilståelser skulle det gi positive ringvirkninger.

I tilståelses- sakene er politiets etterforskning generelt mindre arbeidskrevende enn i saker uten tilståelser. For politiet skulle lovendringen altså ha en ressursøkonomisk effekt, ved å frigjøre tjenestemenn og ressurser ett sted, sånn at de kunne settes inn et annet sted. Minst like viktig var den ønskede effekten ordningen skulle medføre for domstolene, ved færre saker med full bevisførsel. Dette ville gi prosessøkonomisk gevinst.

Kriminalpolitisk virker det både logisk og riktig å ha et straffesystem som gir en som har begått en straffbar handling, en oppfordring til å erkjenne skyld og å ta ansvar for sin handling. Lovbryteren får dermed en mulighet til å påvirke sin egen prosess gjennom straffesakskjeden, som i seg selv kan gi økt soningsvilje.

Hele ordningen med tilståelsesrabatt hviler på det faktum at det til enhver tid må være et incitamentet, som skal "drive" gjerningsmannen til å komme frem med en tilståelse.

I forarbeidene¹⁵ nevnes at den beste motivasjonen vil være en ”begrunnet utsikt” til å få en reduksjon i egen straff.

Om kriminelle handlinger blir møtt med en rask samfunnsrespons, virker det også både individual- og allmennpreventivt.

Ut i fra denne synsvinkelen blir det viktigere å få den kriminelle domfelt og straffet, enn at vedkommende nødvendigvis må sone det maksimale antall år i fengsel som strafferammen tillater.

Når det ilegges fengselsstraff er den praktiske følgen at den kriminelle gjør opp for sin forbrytelse ovenfor samfunnet ved å sone straffen. Like viktig er hva som skjer på fornærmedes side som resultat av ilagt straff. Sett bort ifra at fornærmede og pårørende sitter igjen som den skadelidende, har vedkommende også et krav på å bli anerkjent som den skadelidende part. I de tilfellene hvor gjerningsmannen ikke blir tatt og stilt til ansvar, må fornærmede og pårørende forsones seg med ugjerningen, uten at ”balansen” blir gjenopprettet ved at den skyldige blir straffet.

Derimot hvis noen tilstår ugjerningen og erkjenner skyld vil fornærmede ikke ha problemer med å bli trodd, (som er særlig aktuelt i sedelighets- og familievoldssaker). Fornærmede vil se at den skyldige straffes og dette vil gjøre tapet lettere å håndtere.

Av denne grunn er hensynet til fornærmede et viktig moment ikke bare fra lovgiver sin side, men også et bærende hensyn som gjør seg gjeldende ved straffeutmålingen.

Hvis antallet tilståelsesdommer økes, vil køene og trykket på domstolene bli mindre for behandling av saker med normal rettergang og full bevisførsel. I denne forbindelse og som nevnt i forarbeidene¹⁶ er ordningen med rabatt for tilståelser myntet på hverdagskriminaliteten, som vinnings- og små narkotikaforbrytelser. Det er her det er mest å hente prosessøkonomisk siden antallet enkeltsaker er så høyt. Saker hvor siktede tilstår vil frigjøre ressurser både mht. etterforskning og saksavvikling, og ved å fokusere på denne typen kriminalitet kan oppklaringsprosenten sannsynligvis også økes noe.

¹⁵ Se Innst.O.nr.45 (2000-2001) punkt 6.

¹⁶ Se Ot.prp.nr.81 (1999-2000)

Hensynet til oppklaring og avvikling er viktig i denne sammenheng fordi publikum må ha tiltro til rettssystemet og se at det virker etter sin hensikt.

Som en digresjon i denne forbindelse, nevnes kort et aspekt ved hensynet til oppklaring og saksavvikling.

En etterfølgende virkning av straffesaksavvikling innebærer også en grad av tilbakefallshyppighet. En reduksjon av antall saker med normal rettergang for domstolene gjennom flere tilståelser, gir også grunn til å se på nye og andre tiltak, (til inntjening for de samme hensynene), etter avtjent straff. Dette for å redusere antall straffedømte som blir gjengangere.

De hensyn og formål som er gjort gjeldende i forarbeidene som dette avsnittet handler om, gir uttrykk for lovgiverviljen. I tillegg vil de samme hensyn og formål legges til grunn på tidspunktet for straffeutmålingen. De vil da inngå i en totalvurdering som foretas, for å finne ut hvorvidt tilståelsen skal føre til en strafferabatt og hvis så, hvor mye strafferabatt¹⁷.

Når det sees på tilståelsesrabatt og de hensyn og formål som ligger til grunn for ordningen er det nyttig å se på potensielle problemer ordningen kan føre med seg.

Et tenkt eksempel til illustrasjon;

En gjerningsmann er tiltalt for å ha misbrukt flere barn over en årrekke. Tiltalte ser ut til å få ned mot halv straff på grunn av sine tilståelser om forhold som ellers ikke ville kommet frem.

Eksempelet er satt noe på spissen med den hensikt å søke å belyse to poenger.

Det første er at en ordning med tilståelsesrabatt som etter §59 2. ledd, bør ikke føre til en reduksjon i utmålt straff som avviker for langt fra utgangspunktet. Sånn at tiltalte blir for ”raust belønnet” for sin tilståelse. Dette selv om de bærende hensyn, som hensynet til fornærmede og prosessøkonomi, taler med tyngde for en sånn løsning.

¹⁷ Mer om dette i punktene 3.0 og 5.3

En for stor reduksjonen i utmålt straff, kan være egnet til å svekke rettssystemets troverdighet i samfunnet. I tillegg til at den allmenn- og individual preventive virkningen kan bli svekket. (Det kan stilles spørsmål ved hvorvidt det finnes forbrytelser med tilhørende strafferammer, som er så alvorlige at ordningen med tilståelsesrabatt ikke bør kunne få anvendelse?¹⁸)

Det andre er at hvis straffesystemet, som skal være forutberegnlig, gir en relativt stor reduksjon i utmålt straff ved ”gode” tilståelser, vil dette kunne føre til en innkalkulering av tilståelsesrabatten, når risikoen ved en kriminell handling beregnes. Det kan tenkes noe sånt som at;

”sjansen for å bli tatt er bare så stor og blir man først tatt kan man bare tilstå og slippe unna med halv straff.”

Et annet aspekt og kanskje kolliderende hensyn oppstilles i forarbeidene¹⁹. I forbindelse med denne nye hjemmelen for å nedsette straff, er det et poeng for noen straffebed, at det ønskes en skjerpelse av dagens straffenivå.

I forarbeidene understrekes det at §59 2. ledd ikke er ment å skulle redusere det generelle straffenivået. De områder som nevnes spesielt er straff ved voldtekt og overgrep mot barn. Komiteen sier i ”merknader” på side 13 at;

”størrelsen på en eventuell rabatt i straffeutmålingen som følge av tilståelse må ta utgangspunkt i at straffenivået generelt må heves”..... ”Rabatten må vurderes konkret i hver enkelt sak, hvor det særlig legges vekt på om tilståelsen har hatt betydning for offeret”.

Og i denne forbindelsen, vedrørende vinningskriminalitet, viser komiteen til uttalelsen i B.innst.S.nr.4 (1998-1999) , jf Innst.O.nr.63 (1998-1999) og Innst.S.nr.101 (1999-2000) , der det heter at

¹⁸ Dette spørsmålet kommenteres videre i punkt 5.0

¹⁹ Se Innst. O. Nr. 45 (2000-2001)

”det må tilstrebes en strengere straffutmåling for gjentatt vinningskriminalitet, og legges vekt på økt konsentrasjon om gjengangerne”. (20)

Videre angående skjæringspunktet mellom opprettholdelse av straffenivå og formålet med ordningen med tilståelsesrabatt, nevner komiteen at den er høyst tvilende til om utmålt straff i noen tilfeller bør kunne settes ned til en halvpart av det som ellers ville blitt resultatet. Dette var resultatet i en dom i Høyesterett i 2005, (Rt. 2005 s. 934). Dommen er kjent som ”Kenwood saken”.

Saken gjaldt ikke strafferabatt som følge av en uforbeholden tilståelse, men medvirkning og oppbevaring av stort kvantum narkotika. For nærmere informasjon om saken for øvrig vises det til dommen i sin helhet.

Her valgte Høyesterett ved straffutmålingen og ta hensyn til forhold som ikke var omfattet av tiltalen. Straffen ble redusert fra syv år i tingretten til tre år og seks måneder. Dette er et eksempel på at utmåling av straff ned til halvparten av ellers utmålt straff kan skje.

Vedrørende *forklaringer* som i vesentlig grad bidrar til sakens oppklaring nevner høringsinstansene i forarbeidene²¹ noen potensielt uheldige følger. Det er altså anførsler mot en straffutmålingsregel om tilståelser som omfatter forklaringer utover egen skyld, som blir fremsatt, blant annet på bakgrunn av hensynet til de involverte på mistenkt/siktet siden.

Høringsinstansene stiller spørsmål til hvorvidt en endring i lovverket som nevnt, vil gi en oppfordring til angiveri og andre handlinger som kan være egnet til å sette mistekte/siktede i fare for å bli utsatt for represalier. Det er frykten for den selvjustis som kan være hard i de kriminelle miljøer, skal bli verre.

Videre nevner høringsinstansene en potensielt vanskelig situasjon, hvor den siktedes sak behandles før den saken som han skal vitne i. Her kan det være en fare for at forklaringen trekkes tilbake når den siktede har fått rabatten i sin egen sak.

²⁰ Satsningen very important criminal (VIC) har lagt fokus på gjengangere som gruppe

²¹ Se Ot. prp. nr. 81 (1999-2000) punkt 6.2.2.2

Departementet fremmet etter de nevnte motforestillinger ikke forslag om at det skulle lovfestes en straffeutmålings- regel som omfattet og la vekt på forklaringer utover egen skyld. Dette betyr at det nå etter lovendringen sondres mellom tilståelser og andre forklaringer utover egen skyld.

Den strafferabatt som eventuelt kan gis for forklaringer utover egen skyld, må fortsatt gis med grunnlag i ulovfestet rett. Som et eksempel på skjæringspunktet mellom den lovfestede og ulovfestede strafferabatt, vises det til dom i Høyesterett fra 2005. (Rt. 2005 s. 1235) Førstvoterende sier følgende;

”Det at det nå er uttrykkelig lovfestet at en uforbeholden tilståelse skal tas i betraktning ved straffutmålingen, hindrer imidlertid ikke at det også tas hensyn til andre formildende momenter. Det fremgår uttrykkelig av Ot.prp.nr.81 (1999-2000) punkt 6.1 at man ikke har ment å gripe inn i gjeldende praksis for tilfelle der siktede på annen måte, eksempelvis ved samarbeid med politiet, har bidratt til å oppklare et straffbart forhold.

Slike forhold skal fortsatt ligge som et vanlig straffutmålingsmoment under domstolenes skjønn”. (Min understrekning)

En annen viktig problemstilling som ble drøftet i forarbeidene med hensyn til bestemmelsens formål var hvorvidt bestemmelsen skulle få anvendelse på foretak.

Økokrim ga klart uttrykk for at ordningen også burde omfatte området for foretaksstraff og begrunnet dette med at hensynet til en hurtigere straffesaksavvikling og hensynet til prosessøkonomi, også på foretaksstraffens område kunne gi gevinst.

Departementet kommenterte disse synspunktene som følger:

”saker om foretaksstraff kan være ressurskrevende å etterforske og iretteføre. Prosessøkonomiske hensyn taler derfor for at straffeloven §59 får anvendelse også for foretak”.

3 Lovtolkningsspørsmål

Ved endringslov 2. mars 2001 nr 7 ble det innført en ny bestemmelse om strafferabatt ved tilståelser, jfr. Strl. §59 2. ledd. Bestemmelsens 2. ledd lyder som følger:

”Har siktede avgitt en uforbeholden tilståelse, skal retten ta dette i betraktning ved straffutmålingen. Retten kan nedsette straffen under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart.”

Bestemmelsen gir hjemmel for en reduksjon i straff, basert på hvordan gjerningsmannens handling etter forbrytelsen er fullbyrdet. Under følger en nærmere redegjørelse av ord og begreper bestemmelsen er satt sammen av. Her nevnes kort bestemmelsens plassering i ny straffelov, (LOV-2005-05-20-28 JD). Den nye plasseringen medfører ingen endringer i rettstilstanden for øvrig. Ny bestemmelse er delt inn etter formildende omstendigheter og straffnedsettelsesgrunner, dette sånn at bestemmelsens annet ledd første punktum som vist over, utgjør ny §77. Bestemmelsens annet ledd annet punktum utgjør ny §80 litra a, 2

3.1 ”Uforbeholden tilståelse”

Utgangspunktet er at en ”uforbeholden tilståelse” skal forstås på samme måte som i strprl § 248 om tilståelsesdom, jfr. forarbeidene²².

Vedrørende en tilståelsesdom hvor bevisføringen er forenklet, blir det mer viktig at tilståelsen er tilstrekkelig sterk, som et av kanskje et fåtall bevis. Jfr. Hov²³, som i denne forbindelsen skriver;

”...tilståelsen må være så utførlig og så fullstendig at en ut fra denne har tilstrekkelig sikkerhet for at siktede er skyldig i det han er siktet for”.

Lovteksten i straffeprosessloven gir ikke en spesifikk anvisning på hvordan begrepet skal forstås og brukes. For å gå nærmere inn i forståelsen av begrepet, må man se på hvordan begrepet er tolket i teorien og i rettspraksis.

Det blir i det videre viet noe plass i et forsøk på å klargjøre begrepets omfang, siden forståelsen av hva begrepet inneholder blir avgjørende for om ordningen med tilståelsesrabatt kan benyttes eller ikke.

I en artikkel i Lov og Rett²⁴ 1983 sier Kjell V Andorsen dette om en uforbeholden tilståelse;

”For at en tilståelse skal være uforbeholden, må den i det minste være såvel fullstendig som troverdig. Det siste er direkte kommet til uttrykk i selve bestemmelsen, nemlig slik at tilståelsen må finnes bestyrket av de øvrige, foreliggende opplysninger i saken. Og fullstendig må tilståelsen være i den forstand at den må dekke alle betingelser for straff”.

Dette vil si at tilståelsen skal inneholde både de faktiske forhold og subjektiv straffeskyld. At

²² Se Ot. prp. nr. 81 (1999-2000 Til lovforslagets del I, endringene i straffeloven, til §59.

²³ Hov, Jo Rettergang II, Straffeprosess 1999

²⁴ Se Lov og Rett 1983 s. 227

siktete ikke husker episoden, men går ut fra at det må være han og tilstår for å få saken overstått, kvalifiserer ikke som en uforbeholden tilståelse.

Dette ble modifisert noe i Høyesteretts dom fra 2003, (Rt. 2003 s. 453) hvor saken gjaldt sedelighetsforbrytelser og overgrep av mindreårige jenter. Domfelte hadde på et tidlig tidspunkt erkjent de faktiske forholdene. Høyesterett la her vekt på tilståelsen etter strl §59 2. ledd, (og nevnte spesielt hensynet til de fornærmede) selv om domfelte nektet straffeskyld. Førstvoterende sier dette om domfeltes tilståelse;

”Jeg er enig med lagmannsretten i at det i denne forbindelse ikke kan legges vekt på at han hele tiden har nektet straffeskyld.....”. (Min understrekning)

Videre sier Andenæs s. 382 at;

”Hvis siktedes reservasjoner med hensyn til straffutmålingsmomenter innebærer et forsøk på å redusere straffeskylden, er tilståelsen ikke uforbeholden.”

Jo Hov²⁵ anfører følgende om en uforbeholden tilståelse;

”Kravet om at tilståelsen skal være uforbeholden, gjelder først og fremst skyldspørsmålets faktiske side. Der gjelder kravet om uforbeholden tilståelse helt ut.

Når det gjelder straffespørsmålet, er det litt mer usikkert hvor langt tilståelsen må være uforbeholden.” (Min understrekning)

I Høyesterettsdom fra 2004, (Rt. 2004 s. 1287) gir Høyesterett §59 2. ledd anvendelse, men sier at den ikke kan anvendes direkte på grunn av at domfelte nektet straffeskyld. Dommen gjaldt grov narkotikakriminalitet og utbytteheleri. Domfelte erkjente uttransport av en stor sum penger, men ikke at pengene stammet fra narkotikasalg.

I dommen sies følgende;

”Selv om han har benektet straffeskyld” ” må det tas hensyn til hans forklaringer

²⁵ Se Hov, Jo ”Rettergang II, Straffeprosess” sidene 277, 315 og 321.

ved straffutmålingen. Formålet med bestemmelsen tilsier klart at straffen skal settes ned i et tilfelle som dette, selv om reduksjonen ikke kan bli like stor som om han hadde gitt en uforbeholden tilståelse". (Min understrekning)

Hov sier videre at;

...." det har vært hevdet at tilståelsen ikke er uforbeholden hvis den inneholder reservasjoner eller tillegg som tar sikte på å fremstille handlingen som vesentlig mer unnskyldelig enn fremstillingen i siktelsen."

og at

"...tilståelsens riktighet må styrkes av de øvrige opplysninger i saken." Eksempelvis at morderen vet hvor liket er begravd.

Hov oppsummerer kravet til den uforbeholdne tilståelsen enkelt, ved å si at tilståelsen må være *"uten om og men."*

Fra rettspraksis er det to dommer fra Høyesterett som i særlig grad drøfter spørsmålet om hvilke krav som stilles til en uforbeholden tilståelse. I begge dommene har domfelte avgitt en tilståelse, men samtidig nektet straffeskyld. (For nærmere om saksforholdet, vises til dommen i sin helhet).

Vi skal se at Høyesterett i de to dommene kommer til forskjellig resultat.

Den første dommen er fra 2004, (Rt. 2004 s. 1392) gjaldt narkotika, og medvirkning til oppbevaring av ca 5000 Ecstasy piller. Her kom Høyesterett til at strl. §59 2. ledd ikke kunne brukes, siden domfelte ikke hadde erkjent straffeskyld. Høyesterett sier følgende i dommens punkt 14;

" Selv om han har erkjent det faktiske forholdet, har han ikke erkjent straffeskyld.

Straffeloven §59 annet ledd kommer derfor heller ikke til anvendelse". (Min understrekning.)

Høyesterett mente her at tilståelsen ikke kunne ansees som uforbeholden, siden domfelte ikke hadde erkjent straffeskyld.

I den neste dommen fra 2005, (Rt. 2005 s. 559, som inneholder en drøftelse av begrepet uforbeholden tilståelse) ble vurderingen noe annerledes.

Saken gjaldt seksuell omgang med mindreårig og spørsmål om tilståelsen kunne regnes som uforbeholden. Domfelte hadde ikke tilstått umiddelbart. Først etter å ha blitt forelagt beviser for den seksuelle omgangen han hadde hatt med fornærmede kom tilståelsen. Domfelte erkjente da de faktiske forholdene, men hevdet at han ikke var klar over at fornærmede var under 16 år og erkjente derfor ikke straffeskyld.

Vedrørende spørsmålet om tilståelsens "uforbeholdenhet" viste Høyesterett i dommen til Andenæs: Norsk straffeprosess bind I (2000) som sammenfatter høyesteretts praksis som følger;

"Som vi har sett er det ikke tilstrekkelig at siktede erklærer seg skyldig. Et annet spørsmål er om det er nødvendig at han gjør det. Dette har Høyesterett svart nei på. Det er tilstrekkelig at siktede har tilstått de faktiske forhold som dommen bygger på. Det er ikke nødvendig at han har erkjent at forholdet rammes av straffeloven". (Min understrekning)

Og førstvoterende oppsummerer som følger;

"Jeg finner på denne bakgrunn at tilståelsen i relasjon til straffeloven §59 andre ledd må dekke alle de faktiske forhold som gjør handlingen straffbar - både av objektiv og subjektiv art.

Derimot kan det ikke kreves at den siktede har erkjent straffeskyld.

Siden straffeloven §195 er formulert slik at villfarelse om den fornærmedes alder er uten betydning for straffbarheten, har A erkjent alle de objektive og subjektive vilkår som loven etter sin ordlyd stiller, og tilståelsen er i utgangspunktet uforbeholden".

(Min understrekning)

Her kommer Høyesterett til motsatt resultat sammenlignet med dommen fra 2004. Dette betyr at begrepet uforbeholden tilståelse etter gjeldende rett også innbefatter de tilfellene hvor gjerningsmannen ikke erkjenner straffeskyld.

I saker hvor en uforbeholden tilståelse er avgitt, kan et praktisk problemscenario være at gjerningsmannen på et tidspunkt trekker sin tilståelse.

Dette kan være forårsaket av mange omstendigheter, som for eksempel på grunn av trusler fra et kriminelt miljø. Hva vil dette innebære med hensyn til utmålingen av rabatt, og hvordan skal tilståelsen vektes som et eventuelt moment i saken? Vil den få noen vekt overhodet?

Som nevnt forutsetter tilståelsesrabatt etter strl §59 2. ledd en uforbeholden tilståelse. Hvis en sann ikke foreligger kan bestemmelsen ikke få anvendelse etter sitt formål. Derimot kan en tilståelse som er trukket tilbake bli tillagt vekt i formildende retning, men da på et ulovfestet grunnlag, og innenfor strafferammen. Vi skal se nærmere på noen dommer fra Høyesterett, for å vise hvordan spørsmålene er besvart i praksis.

Vi skal først se på en dom fra 2002, (Rt. 2002 s. 4). Dommen gjaldt gjentatte tilfeller av organisert menneskesmugling. Domfelte, en 47 år gammel mann hadde ikke avgitt noen uforbeholden tilståelse som omfattet av §59 2. ledd, men likevel erkjent forholdene og i tillegg angitt sin medhjelper for politiet. Da domfelte senere gikk fra sin innrømmelse med hensyn til graden av tilknytning til de straffbare forholdene, valgte lagmannsretten etter å ha presisert at domfelte ikke på noen måte oppfylte vilkårene i §59 2. ledd, likevel å legge vekt på mannens medvirkning til oppklaring i saken. Høyesterett fulgte opp straffereduksjonen fra lagmannsretten, (fra 3 til 2 år), og førstvoterende kommenterte som følger;

”Når straffen ikke ble satt høyere enn til to år, var det fordi domfelte hadde bidratt til opplysning av saken.”

Og videre;

”Selv om vi ikke står overfor et tilfelle som omfattes av straffeloven §59 annet ledd, legger jeg likevel atskillig vekt på dette forhold ved straffutmålingen”.

Tilståelsen ble altså ikke akseptert som en uforbeholden tilståelse, men forklaringen ble likevel tillagt vekt.

I Høyesterettsdom fra 2004, (Rt. 2004 s. 1974) som gjaldt befatning med narkotika var seks personer domfelt. For dette eksempelet omtales kun en av de domfelte. Vedkommende hadde kommet med forklaringer under etterforskingen, men senere nektet å forklare seg i retten. Det ble ansett åpenbart at tilståelsen ikke kunne regnes som en uforbeholden tilståelse og dermed at §59 2. ledd ikke kunne komme til anvendelse. Likevel utaler førstvoterende følgende;

”Men selv om han ikke har avgitt en uforbeholden tilståelse, kan de forklaringer han har avgitt, tillegges vekt i formildende retning ved straffutmålingen innenfor de ordinære strafferammene”.

Disse dommene viser at selv hvor en tilståelse trekkes tilbake kan den få betydning for gjerningsmannen, men da bare innenfor strafferammen og på ulovfestet grunnlag etter rettens skjønn.

Her er det naturlig å nevne et unntak fra det over nevnte.

I saker om promillekjøring kan det straffbare forhold, selv om tilståelsen ikke er uforbeholden, pådømmes etter strprl. §248.

Dette er hjemlet i Strprl. §248 1. ledd, 3. punkt som angir at det holder at siktede erklærer seg skyldig etter tiltalen, jfr. Veitrafikkloven(vtrl.) §22. Samme gjelder for vtrl. §24 om kjøring uten gyldig førerkort.

3.2 ”skal retten ta dette i betraktning”

Bestemmelsen gjelder som nevnt generelt, og kommer da også til anvendelse på området for foretaksstraff etter strl. §48²⁶. Ordet ”skal” i denne bestemmelsen betyr ikke annet enn at

²⁶ Se Ot. prp. Nr. 81 (1999-2000) s 38,44

retten nå etter §59 ikke kan se bort fra at tiltalte har kommet med en tilståelse på grunn av forbrytelsens alvorlighetsgrad, hensynet til almenpreventivitet eller lignende, men er nødt til å ta tilståelsen i betraktning.

Formuleringen ” i betraktning” reduserer påbudsvirkningen for retten betraktelig.

Den gir videre en forsikring om at tilståelsen er med som et av momentene, når dommeren gjør en avveining av disse i straffeutmålingen.

Det er derimot ingen automatikk i at en tilståelse skal tilsi en lavere straff. Plikten som er pålagt domstolene strekker seg bare til det å ta i betraktning at siktede/tiltalte har tilstått. Dermed kan en tilståelse etter å ha blitt tatt i betraktning, bli sett bort ifra i sin helhet.

Et spørsmål som det i denne forbindelsen er verdt å se nærmere på, er hvorvidt påtalemyndigheten bør kunne underlegges samme bestemmelse. Det vil da ikke bare være ”retten”, men også påtalemyndigheten som kunne bruke bestemmelsen.

Et tenkt eksempel kan være en sak som ikke går til doms, men avvikles på annen måte, for eksempel en trafikksak. Påtalemyndigheten (eller politiet, på stedet) har underveis i saken mottatt en uforbeholden tilståelse.

Kunne påtalemyndigheten tatt i betraktning en uforbeholden tilståelse, og gitt en tilståelsesrabatt direkte?

Etter ordlyden er det som vi har sett, kun ”retten” som kan, men ser man på prinsippet bak bestemmelsen kan man komme til et annet resultat. I praksis foretar påtalemyndigheten en vurdering av forholdets straffverdighet allerede, kan gå inn for fengselsstraff eller gi gjerningsmannen en bot.

Det er klart at behovet for etterforskning og oppklaring her ikke er like fremtredende som i andre typer saker. Likevel vil de prosessøkonomiske hensyn som ligger til grunn for bestemmelsen, gjøre seg gjeldende her som ellers.

Ordningen med tilståelsesrabatt, skal som nevnt få anvendelse på alle typer kriminalitet hvor en uforbeholden tilståelse er avgitt, og når det er åpnet for muligheten til å få rabatt for

uforbeholdne tilståelser, så er tilståelsessituasjonen ikke ulik for øvrig.

Spørsmålet er ikke nytt og i ny straffelov, §80, retter bestemmelsen seg både mot påtalemyndighet og domstoler²⁷.

For påtalemyndigheten betyr det at de kan bruke forelegg selv om straffebudet bare har fengsel som straffalternativ, fordi § 80 leder til at bot kan anvendes, jfr. Strprl. § 255.

Bestemmelsen gir retten og påtalemyndigheten anledning til å bruke bestemmelsen, etter eget skjønn.

Når så en uforbeholden tilståelse er avgitt og dens formildende verdi er avklart, hva så.

3.3 Kan retten nedsette straffen?

Svaret på dette spørsmålet er definitivt ja, forutsatt at de gitte vilkår som nevnt i strl. §59 2. ledd er tilstede.

Det går frem av bestemmelsens annet ledd annet punktum at retten kan, hvis de har kommet til at tilståelsen er strafferabatt verdig, utmåle straff som er under den bestemte minstestrafen for handlingen og hvis ønskelig, også gi straff i form av en annen og gjerne mildere straffart. Praktisk her kan være reduksjon fra ubetinget til betinget fengsel, fra fengsel til samfunnsstraff eller fra samfunnsstraff til bøter.

Tidligere hadde dette stor betydning i forbindelse med en reduksjon i straff fra fengsel til samfunnsstraff. Samfunnsstraff kunne etter tidligere gjeldende rett, i utgangspunktet ikke idømmes for forhold med strafferamme over seks år. Strl. §59 2. ledd ble derfor avgjørende i disse tilfellene.

Dette viser en dom avsagt i Høyesterett fra 2005, (Rt. 2005 s. 1312) som illustrerer hvordan dette kunne virke i praksis. Domfelte ble ikke idømt samfunnsstraff, men dommen viser like

²⁷ Ot.prp. nr. 90(2003–2004) Om lov om straff (straffeloven)

fullt rekkevidden av bestemmelsen, da Høyesterett vurderte samfunnsstraff som en aktuell straffart.

Dommen gjaldt strafferett og narkotikaforbrytelser. En 46 år gammel kvinne var dømt til å sone en fengselsstraff på to år og fem måneder, hvorav ett år ubetinget, for gjentatte forhold av narkotikaforbrytelser.

Domfelte hadde avgitt en uforbeholden tilståelse og vedrørende straffeutmålingen sa Høyesterett dette;

”Ettersom det forelå en uforbeholden tilståelse ble bruk av samfunnsstraff ikke ansett utelukket, selv om det var snakk om alvorlige forhold, jf straffeloven §28a, jf §59.”

Vi ser nærmere på hvilke følger, i form av reduksjon i straff, som bestemmelsen kan initiere under punktene 5.3 og 5.4

Så langt i fremstillingen har vi fått en introduksjon av emnet og sett på noen av de tematisk rettslige spørsmål som gjør seg gjeldende på området. Vi har også sett på de premisser som lovgiver har angitt som de bærende hensyn og formål for lovendringen, satt i sammenheng med gjeldende rett tilknyttet en særlig begrepsavklaring.

Videre i fremstillingen følger først kapittel 4, *Tilståelse utover egen skyld*, og deretter kapittel 5, hvor hovedtyngden vil bli lagt på *Hvordan utmåles rabatten* i punkt 5.3.

4 Tilståelse utover egen skyld

Hva med den informasjonen siktede gir som ikke er en direkte del av tilståelsen, altså informasjon som går utover siktedes tilståelse, men som likefullt bidrar til å oppklare straffbare forhold?

Denne type informasjon kjennetegnes som tilståelse utover egen skyld. Spørsmålet ble drøftet i forarbeidene til endringsloven²⁸. Fra forarbeidene går det frem at hvis for eksempel en siktet, utenom sin egen uforbeholdne tilståelse, samarbeider med politiet og dermed bidrar til oppklaring av saker mot medskyldige eller andre straffbare forhold, kan dette komme siktede til gode som et formildende moment i straffeutmålings- omgangen. Og dette gjelder uansett om informasjonen gjelder personer som er involvert i egen sak eller informasjon om helt andre straffbare forhold. Forarbeidene viser til Høyesterettsdom fra 2000, (Rt. 2000 s. 3). Dommen gjaldt innførsel av narkotika.

I dommen ble det i formildende retning lagt stor vekt på at en av de domfelte hadde samarbeidet med politiet med å oppklare saken og en rekke andre tilknyttede saker, til tross for at vedkommende selv var blitt utsatt for betydelige trusler fra de andre deltakerne.

I en Høyesterettsdom fra 2004, (Rt. 2004 s. 1974) som var en narkotikasak hvor fem personer var involvert, ble en forklaring til sakens oppklaring vektlagt til tross for at det ikke var avgitt en uforbeholden tilståelse. Den aktuelle av de domfelte hadde nektet å forklare seg i retten og kunne derfor ikke oppfylle kravet etter §59 2. ledd. Høyesterett kommenterte dette som følger;

”For at en tilståelse skal kunne danne grunnlag for å gå under den ordinære strafferamme eller sette straffen til en mildere straffart, må den være “ uforbeholden ”, jf. straffeloven §59 andre ledd.

Siden B nektet å forklare seg i retten, er det klart at han ikke kan anses å ha avgitt noen uforbeholden tilståelse. Men selv om han ikke har avgitt en uforbeholden tilståelse, kan de forklaringer han har avgitt, tillegges vekt i formildende retning ved straffeutmålingen

²⁸ Se Ot.prp.nr. 81 (1999-2000)

innenfor de ordinære strafferammene.” (Min understrekning)

Etter lovendringen er som nevnt denne informasjonen ikke en del av siktedes uforbeholdne tilståelse, å omfattes dermed ikke av §59 2. ledd, med den følge retten ikke kan nedsette straffen til under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart.

I forarbeidene før lovendringen²⁹ sies følgende om siktedes bidrag bortsett fra ved egen tilståelse;

”Departementet foreslår ikke å lovfeste betydningen av at den siktede på annen måte enn ved å tilstå har bidratt til å oppklare et straffbart forhold. Et slikt forhold vil likevel kunne tillegges vekt ved straffutmålingen etter de retningslinjer som er utviklet i rettspraksis”.

Skal altså et samarbeid med politiet legges til grunn som et moment i formildende retning, må det skje, også etter lovendringen, på ulovfestet grunnlag og da til enhver tid etter domstolens vurdering.

Videre i Innstillingen³⁰ blir det anført at det er større betenkeligheter ved å lovfeste en straffutmålingsregel vedrørende bistand og samarbeid med politiet enn det for en tilståelse. Dette på grunn av faren for usanne forklaringer og at loven skal oppfordre til angiveri som igjen kan være egnet til å utsette mennesker for represalier. Legger her til at det også kan tenkes situasjoner hvor et samarbeid med politiet og en sånn bistand som det her eventuelt er tale om, gjøres ut i fra motiver som er andre enn hederlige. I ytterste konsekvens kan det tenkes at miljøer kan se dette som en mulighet til å kvitte seg med konkurranse.

²⁹ Se Ot.prp.nr. 81 (1999-2000), punkt 9, Merknader til lovforslaget.

³⁰ Se Innst. O. nr. 45 (2000-2001)

5 Straffeutmålingen

Tilståelsens virkning kan som nevnt deles i to, ettersom på hvilken måte tilståelsen har bidratt i den enkelte straffesak.

Tilståelsens *materielle virkning* kan karakteriseres som bidrag og eller informasjon som gjerningsmannen tilfører politiet under en etterforskning. Enten i form av en komplimentering av allerede ervervede opplysninger, eller nye uavdekkede sider ved saken. Resultatet av den materielle virkning bør være egnet til å gjøre etterforskningen i saken enklere/mindre arbeidskrevende.

Tilståelsens *prosessuelle virkning* karakteriseres som bidrag og eller informasjon som setter saken i stand til en behandling med forenklet rettergang. Dette innbefatter også forhold som forenkler bevisføringen ved normal rettergang.

I Høyesterettsdom fra 2002, (Rt. 2002 s. 993, Baneheia saken), sier Høyesterett følgende; *”Hvilken vekt en uforbeholden tilståelse skal tillegges, vil måtte bero på de konkrete omstendighetene i saken. Blant annet vil tidspunktet for tilståelsen og hvilke bevis som da foreligger og som domfelte er kjent med, ha betydning.”*

I det følgende skal vi se hvordan Høyesterett behandler de forskjellige virkningene av en tilståelse. Området for tilståelsens virkninger er omtalt i to Høyesterettsdommer fra 2004³¹.

³¹ Se Rt. 2004 s. 759 (omtalt først) og Rt. 2004 s. 1491 (omtalt sist).

Den eldste av dommene fra 2004, (Rt. 2004 s. 759, dissens 4-1) gjaldt narkotikarelatert kriminalitet ved erverv og omsetning. (For mer informasjon om de faktiske forhold i saken og årsaken til dissensen, vises det til dommen i sin helhet.)

I dommen sondres det mellom materiell- og prosessuell virkning av en tilståelse og førstvoterende sier eksplisitt at vurderingen som foretas gjøres såpass konkret, i den hensikt å vise straffenedsettelsen som et resultat av tilståelsen. Førstvoterende bemerker at forklaringen som ble gitt, var med på å oppklare saken.

Det vises til uttalelser fra hovedetterforsker i saken, som i tingretten ga uttrykk for at;

”...siktedes tilståelse i stor grad bidro til en raskere oppklaring av det kompleks av narkotikasaker som siktede var involvert i”

Det førstvoterende bemerker er det som kalles den materielle virkning av en tilståelse. Det er altså informasjon, som underveis i saken, (fra starten av etterforskningen til saken går til doms) bidrar til å forenkle politiets etterforskning eller avdekke nye forhold og dermed minske ressursbruken. Ressursøkonomi.

I dommen sies dette om den materielle tilståelsen;

”I denne saka er det først og fremst domfelte sine tilståingar under etterforskinga som bør føre til redusert straff” (min understrekning)

Videre bemerker førstvoterende den andre virkningen av domfeltes tilståelse underveis i etterforskningen. Denne gjorde det mulig med forenklet rettergang, ved tilståelsesdom. Denne virkningen av en tilståelse som forenkler rettergangen, kalles tilståelsens prosessuelle virkning.

Her er det prosessøkonomi kommer inn som det ”rabattgivende” hensyn.

I dommen omtales tilståelsens prosessuelle virkning som følger;

”Men ved si tilståing før saka gjekk til doms, gav A sine forklaringar også grunnlag for tilståingsdom” (Min understrekning)

Som vi har sett har altså tilståelsen to mulige virkninger, og de kan virke alene eller samlet i samme sak, som vist.

Den siste av de to dommene fra 2004, (Rt. 2004 s. 1491), dreide seg også om narkotikarelatert kriminalitet, nærmere om straffutmåling ved erverv av amfetamin og hasj. Domfelte hadde avgitt en uforbeholden tilståelse og anket lagmannsrettens dom da domfelte mente tilståelsen, ikke i tilstrekkelig grad hadde blitt tatt hensyn til under straffutmålingen. Førstvoterende nevner i sin kommentar den del av tilståelsen som omfatter 500 gram amfetamin og domfeltes kjøp av dette partiet. Førstvoterende angir denne delen til å ha størst vekt i formildende retning, siden tilståelsen var det eneste bevis for dette forholdet. Så inneholdt tilståelsen et tilfelle hvor domfelte hadde forsøkt å kjøpe hasj og amfetamin, hvor domfelte ble pågrepet og stoffet beslaglagt. For dette tilfellet sier førstvoterende at;

”Tilståelsen av forsøket på erverv av en ikke ubetydelig mengde hasj og amfetamin” ”har utelukkende hatt prosessøkonomisk betydning”. (Min understrekning).

Her ser man tydelig at den materielle verdien av en uforbeholden tilståelse, nærmest er lik null, i en sånn situasjon hvor gjerningsmannen blir pågrepet ”på fersken” med narkotikaen på seg.

Videre hadde tilståelsen omfattet flere tilfeller av kjøp og salg av amfetamin. Dette hadde ført til en lettelse i etterforskningen, (materiell virkning), men også ført til en tilståelsesdom som er en prosessuell virkning.

Domfelte hadde altså ved sin tilståelse, bidratt både til sakens oppklaring og til å korte ned

tiden brukt til sakens avvikling. Førstvoterende presiserer etter å ha gått igjennom alle momentene ved tilståelsen, at;

”I likhet med de tidligere instanser ser jeg det slik at den materielle og prosessuelle virkning av domfeltes tilståelser bør tillegges vekt ved straffutmålingen”. (Min understrekning)

Domfelte fikk her altså ”full uttelling”, da hans tilståelse hadde medført både materiell og prosessuell virkning i saken.

5.1 Den materielle virkning

Angående den *materielle virkningen* av en tilståelse, så vil verdien av denne være avhengig av hvor mye politiet vet, på det tidspunktet tilståelsen blir avgitt.

Verdien av tilståelsens materielle virkning vil bli mindre og mindre ettersom man nærmer seg slutten i en etterforskning. Et unntak her vil være de tilfellene hvor en tilståelse tilfører etterforskningen nye forhold eller nye sider ved saken, som politiet ikke kunne ha avdekket ved egen etterforskning. Da blir tilståelsen det gjerningsmannen vil bli dømt på grunnlag av og den materielle verdien av tilståelsen er på sitt høyeste.

Som et eksempel fra rettspraksis nevnes dom i Høyesterett fra 2002, (Rt. 2002 s. 1591).

Dommen har vært omtalt tidligere i fremstillingen, og viser derfor kun til Høyesteretts uttalelse vedrørende tilståelsens materielle virkning. Høyesterett uttalte i dommen at;

”Det er først og fremst de forhold som politiet ikke kjente til som gjør utslag her, men det har også betydning at tilståelsen kom raskt og forenklet saksbehandlingen”.

(Min understrekning)

Verdien av tilståelsens materielle virkning vil variere fra det klare tilfelle som nevnt over og ned til tilfeller hvor gjerningsmannen tas på fersk gjerning, og verdien av den materielle

virkingen blir minimal. Det blir altså grader av verdi ettersom hva tilståelsen tilfører etterforskningen og hva politiet har av andre bevis i saken.

Som et eksempel på "fersk gjerning"- tilfellet, nevnes dom i Høyesterett fra 2003, (Rt. 2003 s. 118). Dommen gjaldt straffeutmåling ved erverv og oppbevaring av (88 gram heroin)narkotika. En av de domfelte (B) ble pågrepet med narkotikaen på seg og kom raskt med en tilståelse. Høyesterett sa følgende om verdien av den materielle virkingen av tilståelsen;

"B ble pågrepet med heroinen, og i en slik situasjon er tilståelsen ikke mye verd".

Det var altså en situasjon hvor tilståelsen ikke hadde noen materiell virkning, da politiet allerede hadde tilstrekkelig med bevis. Det at tilståelsen ikke får noen materiell virkning i en sak betyr ikke at det ikke at den er totalt verdiløs. Tilståelsen kan ha en prosessuell virkning og tilføre en gevinst mht. rettergangen.

5.2 Den prosessuelle virkning

Angående den *prosessuelle virkning* av en tilståelse vil også denne være noe influert av tidspunktet for når tilståelsen kommer, men ikke som for den materielle virkning.

Som nevnt innledningsvis i dette avsnittet er den prosessuelle virkning av en tilståelse, det som letter iretteføringen i saken. Enten ved at saken blir ført med forenklet rettergang ved tilståelsesdom eller at gjerningsmannen tilfører informasjon som gjør bevisføringen enklere ved normal rettergang i hovedforhandling.

Eksempel på dette kan man se i rettpraksis fra 2004, (Rt.2004 s. 1066).

Domfelte hadde straks avgitt en uforbeholden tilståelse, uten at dette hadde tilført noen prosessuell virkning. Høyesterett konkluderte likevel med at domfelte hadde gjort sitt for at sakens kunne føres med forenklet rettergang, og sa følgende;

”Jeg er videre enig med lagmannsretten i at det må få en viss betydning at A umiddelbart avgå en uforbeholden tilståelse, jf. Straffeloven § 59 annet ledd. Ved dette har han gjort sitt for å legge forholdene til rette for en enklere behandling av straffesaken”. (Min understrekning.)

En kortfattet problematisering.

I denne sammenheng kan temaet prosessuell og materiell virkning av en tilståelse problematiseres noe ved en dom i Høyesteretts fra 2004, (Rt. 2004 s. 1066, som henviser tidligere). Dommen gjaldt legemsbeskadigelse og straffeutmåling.

Angående tilståelsens virkning var dommen en motsetning til de to dommene nevnt over, fordi tilståelsen her ikke fikk noen materiell eller prosessuell virkning.

I dommen la domfelte ”kortene på bordet” og ga en uforbeholden tilståelse umiddelbart etter den straffbare handlingen. Saken var av en sånn art at domfeltes tilståelse ikke i særlig grad kunne bidra til å oppklare saken eller spare etterforskningsressurser. Videre ble saken ikke ført som tilståelsesdom av grunner som var utenfor domfeltes kontroll. Det ble her altså heller ikke noen prosessuell besparelse, til tross for at domfelte avgå sin tilståelse tidlig i saken.

Spørsmålet som kan stilles er;

hva betyr det for gjerningsmannens mulighet for å få tilståelsesrabatt, at tilståelsen ikke får noen materiell eller prosessuell virkning?

Ut i fra hensynet til fornærmede i den nevnte saken, utgjorde tilståelsen ikke noe tungtveiende moment og den kan dermed ikke heller tale med tyngde for å utmåle strafferabatt.

Kan tilståelsen tillegges noen vekt i et sånt tilfelle?

Lovens ordlyd gir som kjent domstolene et påbud om at en tilståelse skal tas i betraktning, men hvis tilståelsen ikke har hatt noen virkning, kan den fortsatt gi grunnlag for rabatt?

I dommen fra 2004 besvarer Høyesterett dette spørsmålet positivt. Høyesterett begrunner dette med at domfelte ved å avgi en uforbeholden tilståelse straks etter utført handling hadde;

”gjort sitt for å legge forholdene til rette for en enklere behandling av straffesaken.”

Det kan se ut som Høyesterett i dommen la vekt på hensynet til en hurtigere straffesaksavvikling. Dette hensynet er også uttalt hensyn gjort i forarbeidene³².

Vedrørende dette hensyn sier arbeidsgruppen følgende;

”Både hensynet til å oppklare alvorlig kriminalitet og prosessøkonomiske hensyn tilsier at det bør gis større “ rabatt ” ved straffeutmålingen enn i dag når siktede bidrar med opplysninger”. (Min understrekning.)

Lovgiver valgte i lovteksten formuleringen ”skal ta i betraktning”. Den kan vanskelig forstås i retning av at lovgiver har ønsket at tilståelser generelt bør bemerkes positivt, men det er et uttalt ønske i forarbeidene, at ordningen skal brukes oftere. Dermed skal antallet tilståelser som blir vektlagt i straffeutmålingen opp/økes.

Dette kan synes å være det Høyesterett også følger opp i dommen hvor de vektlegger domfeltes initiativ og forsøk på å legge forholdene til rette for en raskere avvikling av saken

³² Se Innst.O.nr.45 (2000-2001) punkt 6, s. 12

5.3 Hvordan utmåles rabatten?

Spørsmålet om hvordan strafferabatten faktisk utmåles er et viktig punkt i denne fremstillingen. Spørsmålet er noe skjønnspreget og generelt kan man se resultatet som et produkt av aktørenes bruk av ordningen i strafferettspleien. Avgjørende for avveiningen blir domstolenes vurdering i den enkelte sak. Men en mistenkt/siktet må som et utgangspunkt avgi en uforbeholden tilståelse.

Utgangspunktet for hvordan tilståelsesrabatt skal utmåles må bygge på forutbestemte faktorer. Tidligere i fremstillingen har det vært gjort oppmerksom på enkelte av disse i forbindelse med hvordan lovgiver har gitt uttrykk for at ordningen skal virke i praksis. I dette avsnittet er lovgivers anvisninger av hensynene avgjørende for hvilke momenter som vurderes ved utmålingen av rabatt. Hvordan momentene benyttes i differensieringen av rabatten, vil bli forsøkt vist i dette avsnittet, ved hjelp av rettspraksis fra domstolene, og da særlig Høyesteretts praksis.

Det gjøres en eksemplifisering i denne forbindelsen, med forankring i en pågående straffesak, kjent som "NOKAS saken".

Under sakens behandling i tingretten kom det ikke frem hvem som hadde avfyrt de dødelige skudd, da en politimann ble drept under utføringen av det væpnede ranet. I ettertid har en statsadvokat gitt uttrykk for at den av de domfelte som i ankesaken kommer frem med informasjon om hvem som avfyrte de dødelige skuddene, bør belønnes med en "betydelig strafferabatt"³³.

Det er her grunn til å presisere forskjellen mellom den rabatten som eventuelt kan gis på ulovfestet grunnlag til den av de domfelte som forteller hvem som trykket på avtrekkeren, og den tilståelsesrabatten etter §59 2. ledd, som eventuelt kan utmåles til vedkommende som avfyrte de dødelige skuddene om han selv velger å avgi en uforbeholden tilståelse.

³³ Se Aftenposten den 11. mars 2006, s. 6

Straffesaken som helhet er et eksempel på hvordan ordningen med tilståelsesrabatt fungerer i praksis, hvor både ordningens sterke og svake sider kommer frem.

Poenget som søkes belyst ved denne eksemplifiseringen er spesifikt rettet inn mot tidsmomentet, som en bestanddel når det skal foretas en differensiering i utmålingen av rabatt. Spørsmålet som kan stilles med referanse til statsadvokatens uttalelse som nevnt er; bør det være en forskjellig forståelse av ordene ”betydelig strafferabatt ”, ettersom hvor i tidsrekken man befinner seg når tilståelsen avgis?

Som et forsøk på å besvare spørsmålet kan det antydes at gjerningsmannens incitament for å tilstå tidlig i tid kan svekkes, hvor betydningen av ”betydelig strafferabatt” bygger på samme forståelse, enten det er tidlig eller sent i saken.

I motsatt fall; kan informasjonen statsadvokaten her spør etter tenkes å bli brukt som et ”ess i ermet”, til etter domfelte har sett hvilken straff han får?

Er rabatten som oppnås på et senere tidspunkt like stor, kan gjerningsmannen spekulere i å ikke gi ut denne informasjonen før senere i saken.

Et eksempel her, kan trekkes til ankesaken som skal behandles i lagmannsretten. Spørsmålet som kan stilles er, bør rabatten som kan utmåles til den som eventuelt innrømmer å ha avfyrt de dødelige skudd, bli like stor i lagmannsretten som den ville ha blitt hadde han tilstått i tingretten?

Tidsmomentet kan altså tale for en sterk differensiering i utmålingen av rabatt, ettersom man befinner seg tidlig eller sent i en straffesak. Denne konklusjonen forutsetter en ordning hvor tilståelser gjør mest ”nytte for seg” når fremsatt tidlig i tid.

Fremstillingen fortsetter med en videre behandling av tidsmomentet, over nevnt som et av hovedhensynene ved utmålingen av rabatt.

Videre har det formodningen mot seg, ut i fra et prosessøkonomisk perspektiv, at tilståelser fremsatt sent i tid, skal tillegges stor vekt.

Som et eksempel fra rettspraksis på at tidspunktet for fremsatt tilståelse kan få betydning, nevnes her en Høyesterettsdom fra 2004, (Rt. 2004 s. 1355)

Dommen gjaldt særdeles grove tilfeller av trusler, mishandling, legemsbeskadigelse og frihetsberøvelse, utøvd av flere gjerningsmenn i fellesskap mot en fornærmet.

En av fire gjerningsmenn (D) påberopte seg straffenedsettelse etter strl. §59 2. ledd.

Gjerningsmannen hadde nektet for sin tilknytning til de straffbare forhold, inntil saken ble behandlet i tingretten. Høyesterett bemerker tidspunktet for fremsatt tilståelse som følger;

”Jeg finner det klart at denne bestemmelsen ikke er anvendelig. Under etterforskningen tilstod han ingen deltakelse i forbrytelsene, og det var først under tingrettens behandling han innrømmet å ha vært på stedet”. (Min understrekning)

Et annet eksempel fra rettspraksis nevnes i denne sammenheng for å understreke betydningen av tidspunktet for når en tilståelse blir gitt. Dommen ble avsagt i Høyesterett i 2002 og er kjent som Baneheia- saken, (Rt. 2002 s. 993).

En av to gjerningsmenn tilsto på et tidspunkt hvor bevisene var så overveldende, (at vedkommende ikke ønsket å ”stå alene med straffeansvaret”) og kom med sin tilståelse og forklaring som inkriminerte den andre gjerningsmannen. For sakens faktum for øvrig vises det til dommen.

Saken kom for retten etter lovendringen i 2001, og Høyesterett kommenterte forståelsen av strl. §59 2. ledd på følgende måte;

”Hvilken vekt en uforbeholden tilståelse skal tillegges, vil måtte bero på de konkrete omstendighetene i saken. Blant annet vil tidspunktet for tilståelsen og hvilke bevis som da foreligger og som domfelte er kjent med, ha betydning”. (Min understrekning)

Høyesterett nevner altså tidspunktet for tilståelsen og de bevis tiltalte vet at politiet har, som momenter med vekt for hvordan differensieringen skal utføres.

Høyesterett kommenterer videre i dommen vekten av tilståelsen som avgitt;

”Det begrenser vesentlig den vekt As tilståelse av egne straffbare forhold kan tillegges, at tilståelsen først kom etter at det forelå bevis som med stor sikkerhet knyttet ham til åstedet”. (Min understrekning)

Og videre kommenteres den endelige betydningen av tilståelsen;

”må det få betydning ved straffutmålingen at saken gjennom As tilståelse og forklaringer ble fullstendig oppklart”.

Høyesterett faller altså ned på at det ut i fra de hensyn som ligger til grunn for §59 2. ledd, bør komme domfelte til gode at han faktisk kom frem med en tilståelse.

I denne saken ble lagmannsrettens utmåling av straff, 19 år fastholdt, til tross for at tilståelsen også etter Høyesterett sin oppfatning måtte tillegges vekt.

Ser man på hva Høyesterett skriver avslutningsvis i dommen kan det kanskje antyde hvorfor straffen ikke ble satt noe ned. Det vises til omstendighetene rundt tilståelsen som ble avgitt, og til karakteren av de straffbare handlingene. Det kan kanskje bemerkes at tilståelsen som ble gitt, bar preg av å være motivert av andre enn de beste grunner.

Vedrørende den straffbare handlingens karakter, gjør elementer som drap for å dekke over annen kriminell handling, og de spesielt forsvarsløse ofrene, sitt til at det foreligger sterkt skjerpene omstendigheter.

Poenget er forholdets alvorlighetsgrad.

I den sistnevnte dommen i Høyesterett er det bortsett fra tidspunktet for tilståelsen, et annet og kryssende hensyn som gjør seg gjeldende når man drøfter tidspunktet for når en tilståelse fremsettes. Det er hensynet til fornærmede.

Dette hensynet tilsier at fornærmede har noe igjen for en tilståelse, kanskje uansett når i tid den kommer. I saker hvor fornærmede uten en tilståelse kan få troverdighetsproblemer og eller bevissituasjonen er ekstra vanskelig, er tilståelsen særlig mye verdt og da uavhengig av når den fremsettes. Her kan det kanskje under utmålingen av rabatt, gis gjerningsmannen en viss ”uttelling” selv hvor tilståelsen er sent fremsatt.

Er tilståelsen selve grunnlaget for at gjerningsmannen kan straffeforfølges, vil tilståelsen stå i en særstilling med hensyn til differensieringen under utmåling av rabatt.

Dette er åpenbart på grunn av viktigheten av at straffbare forhold blir oppdaget og oppklart. Refererer til Høyesteretts praksis fra 2005³⁴, (Rt. 2005 s. 1235).

Bortsett fra i disse tilfellene og situasjoner som ligner, kan det antydes at tidspunktet for når en tilståelse fremsettes har en betydning for fornærmede og pårørende i de aller fleste straffesaker. Det kan være en smertefull prosess å være tilskuer til en etterforskning og en stor belastning både for fornærmede, pårørende og de(n) som etterforskes. Det er klart at hvis en tilståelse foreligger i starten av en etterforskning, så vil det gi politiet en større mulighet til å snevre inn sin etterforskning i omfang. En annen side er også at fornærmede og pårørende da kan begynne å bearbeide sitt tap så raskt som mulig.

Det tillates en kort digresjon, om ordningen med tilståelsesrabatt, og dennes forutsetninger for selvoppholdelse og funksjonalitet på sikt.

Dette poenget uttales ikke eksplisitt i forarbeidene, men kan tenkes å ligge til grunn for en langsiktig bruk av ordningen. Videre er aspektet i tråd med forarbeidene vedrørende de hensyn og formål som søkes oppnådd gjennom bruk av ordningen; prosessøkonomi og hensynet til fornærmede³⁵

Poenget kan forklares ved å se på en tenkt tilståelse, av en gitt vekt.

Hvor tilståelsen fremsettes på et sent tidspunkt i en straffesak, kan det virke mot sin hensikt, om denne tilståelsen tillegges samme vekt (i formildende retning) ved utmåling av strafferabatt, som en tilsvarende tilståelse fremsatt tidlig i saken.

Hvis ordningen med tilståelsesrabatt ikke praktiseres konsekvent på dette punktet, kan drivkraften som ligger til grunn for ordningen kunne svekkes.

³⁴ Se Rt. 2005 s. 1235 ”.....det utelukkende fordi A selv meldte fra til guttenes behandlingstilstand” ”at saken ble avdekket”. ”Jeg legger særlig vekt på at seksuelle overgrep mot barn er svært vanskelige å oppdage”

³⁵ Se Ot. prp. Nr. 81 (1999-2000)

For gjerningsmannen vil incitamentet for å tilstå på et tidlig tidspunkt i saken være borte, om vedkommende vet at den samme tilståelsen kan oppnå samme rabatt senere i saksgangen.

De gjerningsmenn som på etterforskningsstadiet oppfordres av politiet til å tilstå og kanskje også sitter inne med et ønske om å tilstå tidlig i saken, (for å få ”mest mulig igjen for sin tilståelse”), vil da mulig nøle ytterligere

Det kan konkluderes i retning av at en differensiering av rabatt, ut i fra gjeldende hensyn bør favorisere tidlig fremsatte tilståelser.

De to arbeidsgruppene som inngikk i prosjektet omtalt i forarbeidene³⁶ fikk, da de ble opprettet i 1999 et hovedmandat, som var hurtigere straffesaksavvikling. Bortsett fra en raskere saksbehandling for partene, var prosessøkonomi som vi har sett et hovedformål. Prosessøkonomi er et tungt hensyn når utmålingen av strafferabatt differensieres og utmåles i domstolene.

Videre er prosessøkonomi kanskje det hensynet som klarest viser verdien av tilståelser fremsatt tidlig i tid. Det er ved starten av et etterforskningsstadiet hvor en uforbeholden tilståelse kan gi de største prosessøkonomiske besparelsene. Tilståelser fremsatt i siste fase av en etterforskning er ikke så egnet til å oppnå prosessøkonomisk gevinst.

Her forsetter fremstillingens punkt 5.3 *Hvordan utmåles rabatten?*, med en videre behandling av hensynene til prosessøkonomi, til fornærmede og en hurtigere straffesaksavvikling som momenter av betydning for differensiering i utmålingen av tilståelsesrabatt.

Angående den videre fremdriften i fremstillingen, er det grunn til å klargjøre den metodiske fremgangsmåten som skal brukes. Hensikten med dette er å gi en oversikt over hva som kommer, hvordan stoffet legges frem og gi oppgaven en lettere struktur.

³⁶ Se Ot.prp.nr. 81 (1999-2000)

Fremstillingen vil ikke følge de forskjellige typer straffebed, for på den måten vise utmålingen av rabatt innenfor hver type.

Fremstillingen vil følge de forskjellige hensynene som er avgjørende for om og i hvilken grad rabatt utmåles på bakgrunn av en tilståelse, for på den måten å vise hva som avgjør om rabatt skal utmåles og eventuelt hvor mye.

Først til dom i Høyesterett fra 2005 (Rt. 2005 s. 593), som gjaldt befatning med narkotika og grov narkotikaforbrytelse. Førstvoterende uttalte at skal en tilståelse kunne få betydning ved straffutmålingen, må den være;

”...uforbeholden, ha hatt betydning for oppklaring av saken eller på annen måte ha medført en prosessøkonomisk gevinst”.

Førstvoterende mente tilståelsen etter de faktiske forholdene bare kunne tillegges begrenset vekt, da domfelte hadde vært i besittelse av narkotikaen da han ble pågrepet. Dette kan bety at bevisstillingen, sett fra politiets side, allerede synes å være tilstrekkelig. Domfelte hadde så erkjent befatningen, men gikk senere fra denne forklaringen.

Domfeltets forklaring i tingretten hadde for øvrig vært mangelfull og tilbakeholden både med hensyn til sin egen befatning til saken og med hensyn til andre involverte.

Førstvoterende viser til støtte i følgende Høyesterettsdommer³⁷.

Den førstnevnte av dommene skal omtales her. Dommen inneholdt en situasjon som kan betegnes som tilsvarende, ved at gjerningsmannen ble pågrepet med amfetamin på seg.

Her uttalte Høyesterett følgende om verdien av en tilståelse avgitt direkte etter en sann pågripelse;

”Jeg er enig med lagmannsrettens flertall i at tilståelsene ikke kan tillegges særlig betydning i denne saken. B ble pågrepet med heroinen, og i en slik situasjon er tilståelsen ikke mye verd.”

³⁷ Rt. 2003 s. 118, Rt. 2004 s. 1974 og HR 2005-00436-A

For fornærmede og pårørende kan det ha stor betydning at gjerningsmannen tilstår sin forbrytelse, og det gjør også sitt til at fornærmede og pårørende ikke får problemer med å bli trodd, som kanskje særlig er aktuelt i familievoldssaker og i sedelighetssaker.

Det vises til dom i Høyesterett fra 2003, (Rt. 2003 s. 841). Saken gjaldt sedelighetsforbrytelser og straffeutmåling. Domfelte, en mann på 32 år hadde oppnådd en fortrolighet til fornærmede, en jente på 12 år og senere gjennomført tre samleier med jenta. Domfelte hadde erkjent de straffbare forholdene og i domstolen ble det i formildende retning under straffutmålingen, lagt vekt på at domfelte umiddelbart hadde erkjente forholdet og innrømmet straffeskyld da han ble avhørt av politiet.

Høyesterett kommenterte tilståelsen sånn;

”Slik jeg ser det, er likevel det vesentlige at domfelte umiddelbart erkjente forholdet, slik at fornærmede ble spart for den ekstrabelastning som følger av at det under straffesaken er uvisst om hun blir trodd”. (Min understrekning)

Høyesterett la i saken vekt på at fornærmede i saken hadde vært bespart for ubehaget med ikke å bli trodd, som kunne ha blitt resultatet hvor domfelte hadde nektet enhver befatning med de straffbare forholdene.

I narkotikarelaterte saker er det hensynet til avdekking og oppklaring som gjør seg gjeldende i stor grad, i tillegg til at det i disse sakene ofte er et kriminelt miljø som straffer hardt de som tilstår. Dette betyr at det blir særlig viktig å stimulere til tilståelser etter ordningen for tilståelsesrabatt.

Det vises til Høyesterettsdom ifra 2002, (Rt. 2002 s. 1591)

Dommen handlet om oppbevaring og salg av 1 kilo amfetamin og ca 1000 ecstasy tabletter, og straffeutmåling etter domfeltes uforbeholdne tilståelse. Det var i saken domfeltes tilståelse som hadde gjort det mulig å dømme gjerningsmannen for et så stort kvanta narkotika. Om tilståelsens vekt sier Høyesterett følgende;

”As tilståelse må føre til at straffen settes vesentlig lavere enn den ellers ville blitt, slik de tidligere instanser også er kommet til. Jeg bemerker imidlertid at politiet beslagla en ikke ubetydelig mengde narkotika 7. april 2000, som han uansett ville blitt holdt ansvarlig for, (... ..). En tilståelse som bare hadde omfattet det beslaget innebar, ville ikke fått noen særlig innvirkning på straffen”. (Min understrekning)

Domfelte hadde på grunn av sin uforbeholdne tilståelse fått redusert sin straff betydelig. Høyesterett nevnte lagmannsrettens utgangspunkt for straff, som var 3 år til 3 år og 6 måneder. Domfelte endte opp med 2 år og 3 måneder. (Dissens 4-1)

En av dommer mente straffen burde vært redusert ytterligere på grunn av typen kriminalitet, og domfeltes utstrakte bistand i sin egen straffesak.

Det er naturligvis ikke sånn at straffen alltid reduseres som følge av en uforbeholden tilståelse. Det er klart at den kriminelle handlingens art og særpreg vil virke inn på vurderingen, når tilståelsens vekt skal avgjøres i straffeutmålingen. I dom fra 2005, (Rt. 2005 s. 663), ble resultatet at Høyesterett skjerpet straffen.

Dommen gjaldt sedelighetsforbrytelser og straffeutmåling. Nærmere bestemt dreide sakens seg om et samleie med en kvinne som sov og dermed ikke var i stand til å motsette seg dette. Domfelte ble i tingretten idømt samfunnsstraff, subsidiært ett års fengsel.

Høyesterett la i dommen vekt på situasjonen forutfor den straffbare handlingen og på at gjerningsmannen hadde avgitt en uforbeholden tilståelse etter §59 2. ledd. Likevel ble det i skjerpende retning, lagt vekt på det aspektet ved saken at fornærmede ikke kunne gjøre motstand. Høyesterett idømte to års fengsel, hvorav 90 dager ubetinget og den resterende del betinget med prøvetid på to år.

Til tross for at Høyesterett skjerpet straffen, var det ikke uten at gjerningsmannens uforbeholdne tilståelse ble vurdert. Som nevnt tidligere i fremstillingen, kan forbrytelser av denne typen være vanskelige bevismessig, noe som gjør sitt til at tilståelsen kan bli vektlagt annerledes enn hvis det finnes mange andre beviser i saken. I dommen uttalte Høyesterett følgende om tilståelsen som bevismiddel i denne typen straffesaker;

”Dertil må det tas hensyn til at A avga en uforbeholden tilståelse i et saksforhold der bevisbedømmelsen ellers kunne ha voldt problemer, jf. straffeloven §59 annet ledd”.

(Min understrekning)

Fremstillingen fortsetter i samme retning med hensyn til den uforbeholdne tilståelsens vekt som straffeutmålingsmoment.

I en dom fra 2005, (Rt. 2005 s. 641) gjaldt saken veitrafikkrett og anvendelsesområdet for uforbeholden tilståelse etter strl. §59 2. ledd.

En taxi sjåfør hadde rygget på en fotgjenger i et fotgjengerfelt og deretter kjørt fra stedet uten å oppgi personalia. Sammenstøtet gjorde at fotgjengeren ble påført skader. Senere avga taxi sjåføren en tilståelse og vedkommendes førerkort (og kjøreseddel for taxi) ble inndratt i fire måneder. Saken ble ført som tilståelsesdom. Lagmannsretten økte inndragningstiden etter anke behandlingen fra fire til seks måneder.

I Høyesterett blir spørsmålet om den uforbeholdne tilståelsen vurdert som følger.

Høyesterett åpnet med å si at tap av førerkortet ikke var å regne som straff, og at ordningen med tilståelsesrabatt etter §59 2. ledd dermed ikke kunne få anvendelse. Videre sier Høyesterett at selv ikke prinsippet i §59 annet ledd kunne tillegges vekt når det gjaldt tap av førerett etter vegtrafikkloven. Og at det vanskelig kunne forenes med en nedsettelse av straff, etter straffeloven §59 2. ledd ved uforbeholdne tilståelser.

Videre sier Høyesterett i dommen at;

”Erkjennelse av straffeskyld ligger til grunn for slike forelegg, slik at tilståelsen er tatt hensyn til når forelegget utferdiges. Når slike forelegg ikke vedtas og må sendes domstolene til pådømmelse, kan en uforbeholden tilståelse i seg selv ikke gi grunnlag for å gå under minstetider fastsatt i lov eller forskrift.

Konsekvensen ville da bli at de som nekter å vedta forelegg, ville få en ekstra « rabatt » ved pådømmingen etter straffeprosessloven §248 med den følge at antall tilståelsesdommer for

overtredelse av vegtrafikkloven ville øke kraftig”.

(Min understrekning)

Høyesterett kom til at de opprinnelige seks månedene med inndragning av førerkortet, skulle bli stående.

Høyesterett kom altså til at den uforbeholdne tilståelsen her ikke kunne få anvendelse, for å redusere inndragningstiden. Dommen synes også å gi uttrykk for det skjerpene aspekt ved det straffbare forhold, at sjåføren ”stakk av” fra ulykkesstedet.

5.4 Strafferabattens mulige følger

Bortsett fra at den uforbeholdne tilståelsen kan få materiell- og prosessuell virkning og deretter føre til en eventuell rabatt i straffeutmålingen, er det andre aspekter som setter strl. §59 2. ledd i en særstilling.

I straffesaker hvor den avgitte tilståelsen vurderes som ”rabattverdig”, kan retten idømme straff som er under det lavmål som ellers kan gis for tilsvarende lovbrudd.

Dette er altså et ”sterkt verktøy” som domstolene kan gjøre bruk av etter eget skjønn..

Utover dette kan retten også som nevnt, idømme straff i form av en annen og mildere straffart enn ellers angitt i en bestemmelse. Praktisk vil dette kunne være en endring fra ubetinget til betinget fengsel eller fra ubetinget til samfunnsstraff.

Det siste var tilfellet i dom i Høyesterett i 2005, (Rt. 2005 s. 1070).

Dommen gjaldt kjøp og oppbevaring av opp mot 2 kg hasj. Gjerningsmannen hadde under etterforskningen avgitt en uforbeholden tilståelse. Tilståelsen ble i saken opprettholdt.

Tingretten idømte gjerningsmannen fengsel i ti måneder. I ankebehandlingen var lagmannsretten i sterk dissens, med hensyn til utmåling av straff. Tre dommere stemte for den straffen som ble resultatet i lagmannsretten, igjen tre dommere stemte for å idømme

samfunnsstraff med en størrelse på 300 timer, (med en gjennomføringstid på ett år, subsidiært ti måneders fengsel) og en dommer mente at ubetinget fengsel i ti måneder var den mest passende straffen.

For Høyesterett ble det i tillegg til den uforbeholdne tilståelsen, i saken lagt vekt på at gjerningsmannen hadde ene- forsørgeransvar for ett barn, at saksbehandlingen hadde tatt lang tid og at domfelte var i en klar rehabiliteringssituasjon.

Høyesterett sa følgende om domfeltes uforbeholdne tilståelse, som en av årsakene til at det kunne idømmes samfunnsstraff;

”Riktignok ble han pågrepet mens han hadde narkotikaen med seg. Men det har lettet etterforskningen og iretteføringen at han ikke har forsøkt å redusere sin rolle”.

(Min understrekning)

Høyesterett kom til at straffen skulle reduseres til 270 timer samfunnsstraff, med en gjennomføringstid på ti måneder.

Ordningen med tilståelsesrabatt etter strl. §59 2. ledd gir som vist anledning til å gå under det for handlingen bestemte lavmål og også idømme straffen ved en annen straffart.

Men i saker hvor spørsmålet kommer opp, om hvorvidt en annen straffart kan idømmes, kan det vise seg at gjerningsmannen, forbrytelsen eller saken generelt, står i veien for å idømme straff i form av annen straffart. Er det likevel formildende omstendigheter, gjerne i tillegg til en uforbeholden tilståelse, som gjør en reduksjon mot ”ordinær straff” mulig, gjenstår alternativet med en reduksjon i den ”ordinære” tidsbegrensede fengselsstraff.

Det finnes enda ikke så utstrakt praksis på alle områder, at en reduksjon etter §59 2. ledd nærmest kan være forutberegnlig. Derfor blir de anvisninger som er gitt i forarbeider med hensyn til reduksjonens størrelse, viktige holdepunkter for aktørene i strafferettspleien.

Ser man på forarbeidene antyder arbeidsgruppen³⁸ at forarbeidene bør angi en normalrabatt opp mot 1/3 av ellers utmålt straff, forutsatt en uforbeholden tilståelse.

³⁸ Se Ot.prp.nr. 81 (1999-2000), punkt 6.3.3 ”Hvor stor bør « rabatten » være?”

Departementet ser derimot ikke grunn til å i forarbeidene angi noen normalrabatt.

I Domstolsadministrasjonens undersøkelse fra april 2004, om hvordan straffenedsettelsesreglene etter straffeloven §59 annet ledd har virket, viser undersøkelsen at reduksjonen av straff i praksis ligger fra 15 til 30 %. Altså i samme størrelsesorden som arbeidsgruppen antyder i forarbeidene.

I Riksadvokatens rundskriv fra 2005, (RA- 2005-02) under punkt 4, Adekvat reaksjon, refereres forarbeidene, og følgende anvisninger blir gjort;

”I proposisjonen opplyser departementet at straffereduksjonen i praksis ligger på 15-30 %, og angir at «etter departementets syn er dette et rimelig nivå»”.

”Etter riksadvokatens oppfatning innebærer dette at en strafferabatt på omkring 1/3 fortsatt vil være et hensiktsmessig utgangspunkt der det er grunn til å legge stor vekt på tilståelsen, for eksempel der denne kommer på et svært tidlig tidspunkt og omfatter forhold som politiet ellers ikke ville kunnet bevise”. (Min understrekning)

Riksadvokaten poengterer tilfeller hvor det er stor grunn til å vektlegge en tilståelse, og nevner tidsmomentet og bevissituasjonen som ”rabattgivende” faktorer, som skal initiere en reduksjon i straffepåstand.

Domstolene er som nevnt ikke er bundet av påtalemyndighetens påstander om straff og rabatt, men påstandene er likefullt et uttrykk for påtalemyndighetens ønske om strafferabatten følge.

6 Et problemperspektiv

Så langt har fremstillingen i all hovedvekt behandlet tilståelsesrabatt etter strl.59 2. ledd med de bakenforliggende hensyn og formål, som ligger til grunn for lovgiverviljen og lovendringen. I tillegg har fremstillingen belyst hvordan tilståelsesrabatten utmåles i praksis, etter hvilke kriterier og hvordan den differensieres i domstolene for å møte de forskjellige typer sakskompleks.

I dette avsnittet vil fortsatt tilståelsesrabatt etter strl. §59 2. ledd være hovedtema, men med en litt annerledes angrepsvinkel.

Blant annet vil kapittelet vise noen sider ved forholdet til de internasjonale menneskerettighetene (EMK), og hvordan ordningen med tilståelsesrabatt overensstemmer med disse.

Videre vil det også trekkes linjer til en ikke- norsk ordning, kjent fra USA som ”plea bargaining”.

Avsnittet vil også se nærmere på blant annet Høyesteretts metode for å synliggjøre ordningen med tilståelsesrabatt.

Også hensynet til rettssikkerhet, som et gjennomgående aspekt ved all strafferett vil behandles kort.

I forarbeidene³⁹ til lovendringen ble avveiningen rettssikkerhet vs. effektivitet drøftet og faren for at tiltalte tilstår straffbare forhold de ikke har gjort ble nevnt i denne sammenhengen. Motivert enten av ønsket om å få redusert straff eller av å få straffbare forhold andre har gjort til å ”forsvinne”, ble dette anslått til å være en lite praktisk problemstilling.

Dette ble begrunnet ut i fra det faktum at ordningen med tilståelsesrabatt ikke omfatter tilståelser ut over egen skyld og forklaringer om andre forhold,(som nevnt foran under punkt 4.0). Men et tenkt tilfelle skal likevel nevnes;

³⁹ Se Ot.prp.nr. 81 (1999-2000)

I et tilfelle hvor en tiltalt er sikker på å bli dømt, mot egen overbevisning om uskyld, hva har da vedkommende å tape på å tilstå det han står siktet/tiltalt for?

Muligheten for å få redusert straff vil ihvertfall ”tas i betraktning”, hvis vedkommende velger å tilstå.

Hvor en tilståelse har en god forankring i saken og bringer nye forhold, eller en utvidelse av de eksisterende forhold, til påtalemyndighetens oppmerksomhet, men er kanskje vanskelig å etterprøve, skal tilståelsen da ikke tas i betraktning?

Bestemmelsen sier som nevnt at tilståelsen av retten, skal tas i betraktning.

Hvis ordningen kan medføre situasjoner hvor uskyldige ser seg bedre tjent med å tilstå enn å fastholde sin uskyldighet, for på den måten å få mildere straff, er dette en uheldig side ved ordningen. Hensynet til rettssikkerhet står i en særstilling på strafferettens område, på grunn av det alvorlige inngripen i et menneskeliv det er, når noen idømmes fengselsstraff.

Det vil heller ikke her argumenteres for at dette pr. i dag er en stor problemstilling, men den er om enn liten, likefullt viktig å være bevisst på.

Før forholdet til EMK behandles, skal fremstillingen se nærmere på hvordan ordningen med tilståelsesrabatt *synliggjøres* av de forskjellige aktørene.

I forarbeidene⁴⁰ uttaler arbeidsgruppen at lovgiver bør oppfordre domstolene til å vise hva straffen hadde blitt om ikke tilståelsen hadde blitt vektlagt. Arbeidsgruppen sier dette;

”For at “ rabatten ” skal synliggjøres både for den domfelte og for andre, bør lovgiver etter arbeidsgruppens syn gjennom forarbeidene oppfordre domstolene til å angi hvilken straff som ville blitt idømt om gjerningsmannen ikke hadde tilstått”.

⁴⁰ Se Innst.O.nr.45 (2000-2001) s. 12

Departementets avviker noe fra arbeidsgruppens standpunkt og går inn for en for domstolene ”mykere” tilnærming til problemet;

” Etter departementets syn vil en hensiktsmessig mellomløsning være at retten angir betydningen av tilståelsen i mer skjønnsmessige vendinger, for eksempel ved å antyde at straffen ville blitt vesentlig høyere uten tilståelsen.

På områder hvor det er etablert mer fastlagte nivåer for straffutmålingen, som i enkelte typer av narkotikasaker, kan det være større grunn for retten til å angi mer eksakt hvor stor rabatten er”. (Min understrekning)

Dette synspunktet vil trolig gjøre oppgaven noe enklere for domstolene å forholde seg til. Den skjønnspregede avveiningen, som jo differensiering i utmålingen av rabatt er, kan da gjøres uten at domstolene binder seg til vurderingen gjort i hvert enkelte tilfelle.

Ser man på Høyesteretts dom fra 2002, (Rt. 2002 s. 1591), ser man at lagmannsretten fulgte opp forslaget fra departementet med å angi et utgangspunkt for straff, før de formildende momentene ble tatt i betraktning.

Det ble i dommen vist til følgende;

” Lagmannsretten la til grunn at det straffbare forhold som A er dømt for, ville medført fengsel i området fra 3 år til 3 år og 6 måneder, dersom det ikke forelå formildende omstendigheter av betydning”.

I en annen dom fra Høyesterett i fra 2006, (HR-2006-00054-A, jfr. LH-2005-106650) gjaldt saken sedelighets- forbrytelser og straffutmåling. Høyesterett fastholder i dommen lagmannsrettens straffutmåling, men vesentlig for eksempelet her er hvordan lagmannsretten i dommen synliggjør følgen av §59 2. ledd. Dette blir i kommentert av Høyesterett på følgende måte;

”Lagmannsrettens flertall har satt straffen til fengsel i 2 år og 9 måneder, men har, særlig på grunn av tilståelsen, gjort 9 måneder betinget. Jeg er blitt stående ved ikke å nedsette straffen”. (Min understrekning)

Etter tingrettens dom på fengsel i to år og seks måneder, hadde lagmannsretten gjort deler av den idømte straff, hele ni måneder, om til betinget fengsel og synliggjort dette.

I strprl. §40 2. ledd, 2. punktum gis domstolene pålegg om å i domsgrunnene gi informasjon om hva som har vært vektlagt;

”Når siktede domfelles, skal domsgrunnene også opplyse om de grunner retten har lagt vekt på ved fastsetting av straff og andre rettsfølger”. (Min understrekning).

Hvordan har synliggjøringen av rabatten vært gjort så langt i domstolene?

Ser man på undersøkelsen fra Domstolsadministrasjonen viser den at det er svært få saker i første og andre instans som nøyaktig viser hva straffen ville blitt om ikke domfelte hadde tilstått. I høyesterett vises rabatten oftere.

I rundt halvparten av sakene i Høyesterett som undersøkelsen inneholder, ble rabatten synliggjort ved at det går klart frem at tilståelsen har bidratt til å redusere fengselsstraff eller at deler av straffen er gjort betinget. Dette er gjerne saker hvor tilståelsen har vært tillagt stor vekt, men også i de tilfellene hvor tilståelsen bare har blitt tillagt begrenset vekt er den synliggjort.

Som nevnt innledningsvis er oppgaven med å synliggjøre ordningen en utfordring som ligger vel så mye på påtalemyndighet og forsvarerstaben, som hos domstolene.

I første rekke stiller dette krav til påtalemyndigheten⁴¹, som først kommer i kontakt med, og behandler sakene. Det er på dette tidspunktet en mistenkt eller siktet i en sak bør all mulig og

⁴¹ Jfr. Ny straffelov §80, hvor ”påtalemyndigheten” er omfattet i tillegg til domstolene.

nødvendig informasjon om hvilke muligheter som ligger i ordningen. Enten direkte, eller ved hjelp av forsvarer i de tilfellene hvor det er aktuelt.

Dette understrekes i Riksadvokatens rundskriv fra 2005, (RA-2005-02)⁴², hvor følgende uttales til alle distrikter;

”Påtalemyndigheten må bidra til at straffereduksjonen blir synbar i den enkelte sak. Således skal det alltid i påtegningen ved begjæring om tilståelsesdom og i prosedyren ved hovedforhandling kommenteres om tilståelsen bør medføre straffereduksjon og i tilfelle angis hvor stor denne bør være.

Det må gis informasjon om ordningen på et så tidlig stadium som mulig av etterforskingen”.

(Min understrekning)

I rundskrivet nevnes også muligheten for å gi en grad av forutberegnelighet, med hensyn til rabattens størrelse;

”Når påtalemyndigheten får tilstrekkelig oversikt over saken, kan det også være grunn til å angi konkret nivået på sannsynlig straffepåstand ved ren tilståelsesdom sammenliknet med ordinær meddomsrettsdom uten tilståelse”. (Min understrekning)

⁴² Se henvisningens punkt 4, *Adekvat reaksjon*.

Forholdet til den europeiske menneskerettighetskonvensjon, EMK.

Bestemmelser som nevnes i forbindelse med ordningen med tilståelsesrabatt i et menneskerettighets- perspektiv, er kravet til en rettferdig rettergang etter art. 6 nr. 1, uskyldspresumsjonen art. 6, nr. 2 og tiltaltes særlige rettigheter etter art. 6 nr. 3 for å nevne noe.

Enten det gjelder etterforskning av en avgitt tilståelse, for å bekrefte informasjonen som er gitt eller oppløsning av en tilståelse som er trukket tilbake, så gjelder menneskerettighetskonvensjonen som norsk lov. Dette betyr at alle aspekter ved strl. §59 2. ledd og spørsmål som kan reises ved bruk av bestemmelsen, må være i samsvar med konvensjonen, jfr. Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) §2.

Som nevnt innledningsvis i fremstillingen er ordningen med tilståelsesrabatt egnet til å korte ned tiden brukt på etterforskning. Dette kan være resultatet i saker hvor gjerningsmannen tilstår på et tidlig tidspunkt, og politiet raskere får slutført sin etterforskning. En direkte følge av dette vil kunne være at den mistenkte/siktede, som holdes i varetekt, raskere kan sjekkes ut av saken eller bli tatt et steg videre med saken ved iretteføring.

Art. 6 nr. 1 får direkte anvendelse i saker hvor straffesaksavviklingen tar for lang tid. Det være seg en tilståelse det viser seg vanskelig å etterprøve og eller at den generelle etterforskning og iretteføring til tross for tilståelsen trekker ut. Kravet om en ”rettferdig og offentlig rettergang innen rimelig tid”, gjelder uansett andre omstendigheter i saken. Det har forekommet at en gjerningsmann har fått redusert straff, som følge av at behandlingen av saken har tatt for lang tid.

For ordningen med tilståelsesrabatt vil uskyldspresumsjonen etter art. 6, nr. 2 blant annet innebære at selv om gjerningsmannen har tilstått, kan ikke muligheten for at vedkommende er uskyldig legges bort. Det er i disse tilfellene, hvor tilståelsen kanskje er det eneste beviset i saken, ekstra viktig at tilståelsen ”sjekkes”, ut over enhver tvil.

I tillegg til disse bestemmelsene som nevnt, gjelder art. 6 nr.3 som en generell minstestandard for hvilke rettigheter siktede skal ha.

Dette er ikke i veien for at tilståelsesdom velges som rettergangsmåte som følge av en uforbeholden tilståelse, selv om dette er en forenkling mot ordinær rettergang med full bevisføring.

I det forrige kapittelet, avslutningsvis i punkt 5.4 ble temaet påtalemyndighetens påstand om straff berørt. Det ble nevnt at domstolene ikke på noen måte er forpliktet til å følge partenes påstander og anførsler.

Dette gir utgangspunktet for den kommende drøftelsen, *forhandlinger om straff*.

Emnet er ikke ukjent i strafferettspleien og begrepet omtales gjerne i sin utenlandske form, ”plea bargaining”⁴³.

Begrepet innebærer en kjøpslåing om straff mellom partene, påtalemyndighet og tiltalte. ”Plea bargaining” kommer av ordene ”to plead guilty”, som direkte oversatt betyr å erkjenne seg skyldig.

I USA har systemet vært godtatt siden 1970, etter at landets Høyesterett (Brady v. US) slo fast at det ikke var konstitusjonsstridig. Systemet brukes også i mer alvorlige straffesaker. Kort oppsummert innebærer systemet at tiltalte som et resultat av forhandlinger med påtalemyndigheten, helt eller delvis erkjenner skyld mot at påtalemyndigheten på sin side gjør noen tilpasninger.

Et eksempel kan være at gjerningsmannen erkjenner skyld etter noen tiltaleposter mot at påtalemyndigheten dropper resten av postene. Alternativt kan ”belønningen” for gjerningsmannens samarbeid være at påtalemyndigheten endrer tiltalen til et mindre alvorlig straffebud. Legger til at skylderkjennelser som kommer i stand etter forhandlinger med påtalemyndigheten, må godkjennes av retten etter nærmere bestemte vilkår⁴⁴.

⁴³ Fremstillingens avsnitt ”forhandlinger om straff” vil i en utstrekning baseres på artikkelen, ”Om straff og kjøpslåing” av Ingolf Skaflem, Norsk juridisk tidsskrift (LoR) nr. 6, 1992.

⁴⁴ For en mer utførlig fremstillingen av nevnte vilkår, refereres det til artikkelen i sin helhet.

Altså er det ikke bare betegnelsen som er unorsk, men også systemet i sin helhet. Er det likevel noen likhetstrekk til denne fremstillingens emne, tilståelsesrabatt etter strl. §59 2. ledd?

For å forsøke å besvare dette spørsmålet, må man se på det norske strafferettssystemet. For eksempel i en situasjon hvor en gjerningsmann tilstreber å få redusert sin egen straff og politiet har et behov for informasjon, så har ihvertfall partene sammenfallende interesser langt på vei. Dette kan kanskje være grobunn for samtaler partene imellom.

Hvor gjerningsmannen har avgitt en uforbeholden tilståelse og påtalemyndighetens påstand om straff inneholder uttalelser om gjerningsmannens bidrag til oppklaring av saken, kan det ha vært forutgående "samtaler" partene i mellom. Også i kombinasjoner av tilfellene hvor, for eksempel gjerningsmannen er villig til å bidra til sakens oppklaring utover egen skyld, vil samtaler kunne tjene begge parters interesser.

En markant forskjell mellom de to strafferettssystemer er domstolenes godkjenning av "avtalene" i det amerikanske. Om det føres samtaler mellom partene underveis i en straffesak i Norge, vil domstolene ikke delta i disse.

Det amerikanske systemet kritiseres blant annet på grunnlag av at tiltalte ikke domfelles for de bevisene som foreligger. Videre for at vedkommende for å oppnå mildere behandling, må gi avkall på rettssikkerhetsgarantier som ellers følger av normal rettergang.

Dette er aspekter ved det amerikanske systemet ville gjort en fullstendig implementering av et sånt system i Norge vanskelig.

I forbindelse med overføringsverdien til det norske strafferettssystem, sier Skaflem i artikkelen dette;

"Det er ikke gitt at det vil være vellykket å adoptere en slik ordning – utviklet innenfor et strafferettssystem svært ulikt vårt eget...."

Vi skal se på et eksempel fra rettspraksis.

Eksempelet er en lagmannsrettsdom fra 2002, (RG. 2002 s. 362). Dommen gjaldt narkotikaforbrytelse, og gjerningsmannen hadde avgitt en uforbeholden tilståelse.

Domfelte ble i tingretten idømt seks år fengsel. Forutfor behandling i lagmannsretten meddelte gjerningsmannen at han trakk bevisanken, men opprettholdt anken over straffutmålingen.

Lagmannsretten sier følgende i dommen om grunner til å redusere straffen;

”Slik lagmannsretten ser det er det kun to forhold som kan begrunne reduksjon i byrettens straffutmåling. For det første har A nå erkjent forholdene omhandlet i tiltalens poster I og IV a.

For det andre var det, forut for tilbakekallet av bevisanken, kontakt mellom aktor og forsvarer om aktors straffepåstand i tilfellet A valgte å begrense anken til straffutmålingen (plea bargaining)”. (Min understrekning).

Dommen viser at samtaler mellom forsvarer/tiltalt og påtalemyndighet forekommer.

Lagmannsretten går i dommen videre inn på forhåndskontaktens betydning, og gjør i tillegg en henvisning;

”Om betydningen av forhåndskontakten mellom aktor og forsvarer mht. straffepåstanden vises til Borgarting lagmannsretts dom av 26 sept 2001, sak LB-2001-2430 M/04, der det uttales”:

« Forsvareren har vist til Borgarting lagmannsretts dom av 21 november 1997 i sak nr 96-.... (LB-1996-2106) og gjort gjeldende at til tross for at et formalisert « Plea bargaining » opplegg ikke finnes i norsk straffeprosess, blir dette allikevel i en viss utstrekning praktisert, og at domstolene bør ta hensyn til denne form for kontakt mellom påtalemyndigheten og forsvareren.

Særlig anføres at gode grunner taler for dette når betydelige ressurser kan spares og hurtigere saksavvikling oppnås ». (Min understrekning)

Til slutt i dommen sier lagmannsretten følgende;

”Lagmannsretten er etter dette kommet til at straffen bør reduseres overensstemmende med aktors påstand, d v s til fengsel i fem år”. (Min understrekning)

Rettsikkerhetsaspektet.

Kravet til rettsikkerhet er særlig viktig på strafferettens område. I fremstillingen har temaet, effektivitet i straffesaksavviklingen, kommet opp ved behandlingen av flere emner.

Effektivitet og økonomi ligger til grunn for ønsket om en hurtigere straffesaksavvikling, og er derfor nært knyttet til problemstillingen som sådan.

Kravet til rettsikkerhet og en grundig saksbehandling går parallelt med ønsket om effektivitet i straffesaksavviklingen. Utfordringen ligger i å avvikle straffesakene så raskt som mulig, uten at hurtigheten går på bekostning av en grundig og god saksbehandling som gir riktige avgjørelse.

Hensynene kan se ut til å stå i et motsetningsforhold til hverandre.

Ser man på ordningen med tilståelsesrabatt er dette et ”verktøy” som åpner for en hurtigere avvikling av en straffesak, uten at rettsikkerheten settes på prøve. Rettsikkerheten er av lovgiver opprettholdt ved at ordningen ikke kan forlanges på noe tidspunkt, men kun er en valgmulighet retten har i tilfeller hvor ordningen kan gjennomføres på betryggende grunnlag.

7 Konklusjon

Innledningsvis gis en kort digresjon De Lege Ferenda, hvor følgende spørsmål stilles; kan ordningen med tilståelsesrabatt selv virke som en pådriver for å gi rabatt i nesten alle saker med uforbeholdne tilståelser?

Som vist tidligere i fremstillingen kan praksis med noen unntak, gi inntrykk av at det er det motsatte av formuleringen ”i betraktning” som er gjeldende praksis med hensyn til tilståelsen som moment straffeutmålingen. Det kan se ut som at formuleringen i lovteksten, ”skal tas i betraktning”, fungerer som en sikkerhetsventil, sånn at det (i saker hvor særlige hensyn gjør seg gjeldende), ikke må gis rabatt for enhver tilståelse.

En ordning som gir mulighet for strafferabatt ved tilståelser, ikke er bedre eller mer velfungerende, enn ved sin egen hyppighet i bruk.

Det skal derfor vises hvorfor ordningen kan se ut som å ha virkingen som pådriver for å gi rabatt, så langt uforbeholdne tilståelser avgis.

Dette kan vises ved å se på hvordan to forhold virker på hverandre. Forholdene som virker på hverandre er; sjansen for å bli dømt for en kriminell handling og sjansen for å få rabatt ved en uforbeholden tilståelse. Er sjansen for å bli dømt lav, er sjansen for at vedkommende avgir en uforbeholden tilståelse også lav.

Da kan gjerningsmannen mene at det er mer å tjene på ikke å si noe, enn å satse på en ukjent størrelse av rabatt, som vedkommende bare kan få tilmålt, om han velger å tilstå.

Derimot hvis sjansen for å få rabatt ved tilståelse er bortimot sikker, vil terskelen for å tilstå være lavere, målt i sjansen for å bli dømt.

Altså kan ordningen virke sånn at desto sikrere vedkommende kan være på å få rabatt ved tilståelse, desto mer sikker på ikke å bli dømt kan vedkommende være og likevel velge å tilstå.

En tidligere nevnt dom fra Høyesterett viser poenget.

Tilståelsen hadde liten eller ingen materiell virkning, ingen prosessuell virkning og hensynet til fornærmede ga ingen nevneverdige holdepunkter for å utmåle rabatt. Likevel fikk domfelte tilståelsesrabatt etter §59 2. ledd fordi Høyesterett mente at vedkommende ved at han på et tidlig tidspunkt hadde avgitt en uforbeholden tilståelse hadde;

”gjort sitt for å legge forholdene til rette for en enklere behandling av straffesaken”

Høyesterett var tvunget til å ta i betraktning hans tilståelse, men de var ikke tvunget til å utmåle tilståelsesrabatt.

Det kan tenkes at Høyesterett her ønsket å stimulere tilsiget av tilståelser, ved å vise at rabatt gis, selv i tilfeller hvor ikke alt tyder på en sånn rabatt.

Viser også til Høyesterettsdom fra 2005, (Rt. 2005 s. 314, punkt 16.). Her hadde domfeltes tilståelse hatt forholdsvis liten betydning for saken og den prosessøkonomiske gevinsten hadde vært liten. Høyesteretts flertall mente likevel at tilståelsen måtte tillegges en begrenset vekt. Førstvoterende uttaler følgende som kan tas til inntekt for forholdet mellom tilståelser og hyppigheten av tilfeller hvor rabatt blir gitt;

”Dersom ein sikta ikkje blir godskriven for tilståing, vil han ofte ikkje sjå nokon grunn til å tilstå. I så fall vil han i staden kunne satse på sjølv ein liten eller til og med ein reint teoretisk sjanse for å bli frifunnen”. (min understrekning).

Førstvoterende uttaler seg videre om hvilke aspekter ved en tilståelse som bør lede til rabatt i straffeutmålingen;

”Etter mitt syn har det også ei viss vekt ved vurderinga at ein person vedstår seg det han har gjort, og med det gir eit grunnlag både for ein reaksjon frå samfunnet og for at han kan kome vidare for eigen del”. (min understrekning).

I motsatt tilfelle, hvis et stort nok antall uforbeholdne tilståelser i straffeutmålingen ikke fører til rabatt, vil poenget med ordningen svekkes. ”Belønningen” for å tilstå bør være synlig i majoriteten av tilståelses- sakene, sånn at de ordningen er aktuell for, ikke mister interessen.

I forbindelse med avsnittet, *forhandling om straff*, under punkt 6 kan det i et fremtids- perspektiv gjøres noen betraktninger.

At det strafferettssystemet vi har i norsk rett i dag, på et tidspunkt vil komme til å adoptere det amerikanske systemet sånn som det er gjengitt over, fremstår som lite trolig. Dette kan kanskje forklares med et strengt krav til de grunnleggende rettsikkerhetsgarantier, og at det norske rettsystemet i sin helhet er svært ulikt det amerikanske.

Dette gjør vårt rettssystem til et forutsigbart rettssystem for alle.

Derimot kan det norske strafferettssystem tenkes i fremtiden å inneholde en grad av tilnærming til det amerikanske systemet, for så vidt gjelder aspektet med forhandlinger mellom påtalemyndighet og tiltalte. Sannsynligvis vil dette ikke få anvendelse på alle typer forbrytelser, men likevel etter noen straffebud, et nyttig verktøy for straffesaksavviklingen.

Lovfestingen av tilståelsesrabatt ved uforbeholden tilståelse kan sees på som et skritt i retning av et mer dynamisk strafferettssystem hvor andre løsninger, alternativt til ordinær rettergang, vurderes for å øke effektiviteten i straffesaksavviklingen. Det er derfor tenkelig med en formalisert utgave av ”partenes forhandlingsmulighet”.

Som vist i dommen fra lagmannsretten i kapittelet over, er samtaler partene imellom ikke

ukjent. Dommen er heller ikke enestående⁴⁵, (jfr. RG. 2002 s.88) og kan tyde på at det i praksis oftere føres samtaler partene imellom, enn hva strafferettssystemet ellers kan gi uttrykk for.

Vedrørende ordningen med tilståelsesrabatt etter strl. §59 2. ledd, er det trolig at den kan videreutvikles noe ut ifra dagens gjeldende rammer.

Ser man på Domstolsadministrasjonens undersøkelse fra 2004 og tallene på hvordan ordningen har vært benyttet fra 2001 og til idag, kan de gi uttrykk for at ordningen ikke enda har nådd sitt potensiale.

Dette kan skyldes flere årsaker, som at ordningen ikke enda har vært lenge nok i bruk til å bli helt ”innarbeidet”.

Eller så kan bruken av ordningen så langt, være en indikator på at ordningen fortsatt kan tilpasses rettssystemet og dagens samfunnet i enda større grad.

I forarbeidene ble forklaringer og bidrag til oppklaringen av saken utover egen skyld drøftet og foreslått, men kom ikke med under bestemmelsens virkeområde.

Kanskje kan dette spørsmålet vurderes enda engang, i et perspektiv med ordningens funksjonalitet så langt.

Det er uansett grunn til å tro at ordningen vil utvikles videre for å imøtekomme et stadig økende behov for avvikling av straffesaker.

Et nytt rundskriv fra Rikadvokatembedet er forventet, og dette kan gi flere holdepunkter for politi- og påtalemyndighetens vedkommende, for hvordan å forstå og uttøve ordningen.

Rundskrivet har ikke bindende virkning for andre enn nettopp politi- og påtalemyndighet, men kan likevel påvirke ordningen fra påtalesiden.

⁴⁵ Se RG. 2002 s.88

8 Litteraturliste

- 1) Domstolsadministrasjonens rapportserie – Tilståelsesrabatt- 2/2004.
- 2) Haugen, Finn: “Strafferett-håndbok” 3. utgave, 2004
- 3) Hov, Jo -Rettergang II, Straffeprosess 1999
- 4) Matningsdal, Magnus. Norsk Lovkommentar (Karnov)
- 5) Mæland, Henry John. Kommentirutgaven til ny straffelov s. 532-537.
- 6) Materialsamling straffeloven §59 2. ledd, Oslo Politidistrikt.
- 7) Innst.O.nr.45 (2000-2001) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling m.v.).
- 8) Ot. Prp. Nr. 81 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling mv.
- 9) Ot.prp. nr. 90(2003–2004) Om lov om straff (straffeloven)
- 10) Skaflem, Ingolf. Norsk juridisk tidsskrift (LoR) nr. 6, 1992.
Om straff og kjøpslåing, s. 309
- 11) Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 2/2005, (RA- 2005-02).

Domsregister

Rt. 1995.238

Rt. 1999.1895

Rt. 2000.3

Rt. 2000.31

Rt. 2002.4

Rt. 2002.473

Rt. 2002. 993

Rt. 2002.1591

Rt. 2003.118

Rt. 2003.453

Rt. 2003.841

Rt. 2004.759

Rt. 2004.1066

Rt. 2004.1287

Rt. 2004.1355

Rt. 2004.1392

Rt. 2004.1491

Rt. 2004.1974

Rt. 2005.314

Rt. 2005.559

Rt. 2005. 593

Rt. 2005. 641

Rt. 2005.663

Rt. 2005.934

Rt. 2005.1070

Rt. 2005.1235

Rt. 2005.1312

HR-2006-00054-A

RG-2002-88

RG-2002-362

Lovregister

Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven). (LOV-1902-05-22-10 JD)

Lov om straff (straffeloven). (LOV-2005-05-20-28 JD)

Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven). (LOV-1981-05-22-25 JD)

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
(LOV-1999-05-21-30 JD)